

37090

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

BASINDA TURGUT ÖZAL İMAJİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Doç.Dr.Naci BOSTANCI

Hazırlayan
Gülay COŞKUN

ANKARA-1994

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

GİRİŞ.....	1
BASININ İŞLEVİ.....	2
A. İMAJ.....	6
B. TÜRKİYE'DE İLETİŞİM ARAÇLARININ SİYASİ LİDER İMAJI OLUŞUMUNDAKİ ROLÜ.....	18
BÖLÜM I.	
ÖZAL'IN SİYASİ GEÇMİŞİ.....	25
A. ÖZAL'IN YÜKSELİŞİ.....	26
B. ÖZAL'IN YIPRANMA SÜRECİ.....	30
C. CUMHURBAŞKANLIĞI DÖNEMİ.....	34
BÖLÜM II.	
ÖZAL'IN ÖLÜMÜNDEN ÖNCEKİ DÖNEM.....	36
A. ÖZAL-ANAP İLİŞKİSİ.....	37
B. BAŞKANLIK SİSTEMİ TARTIŞMALARI.....	44
C. ANAYASA İHLALLERİ VE BY-PASS YASALARI.....	48
D. ÖZAL VE DIŞ POLİTİKA.....	53
E. ÖZAL VE GÜNEYDOĞU SORUNU.....	58
F. DEĞERLENDİRME.....	60
BÖLÜM III.	
ÖLÜMÜNDEN SONRAKİ DÖNEM.....	62
A. FELSEFİ ÖZELLİKLERİ.....	64

Sayfa No

B. ÜSLUP ÖZELLİKLERİ.....	68
C. YÖNETSEL ÖZELLİKLERİ.....	70
D. KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ.....	73
E. DEĞERLENDİRME.....	76
SONUÇ.....	79
KAYNAKLAR.....	85

GİRİŞ

Günümüzün çok partili sistemlerinde, partiler arasındaki farklar giderek azalmaktadır. Bu durum, seçmen tercihlerine yönelik olarak seçim sonucu açısından programlar arasındaki farkların değil, parti liderlerinin arasındaki farkların ön plana çıkarıldığı bir ortam yaratmaktadır.

Bir yandan bir tür karnavala dönüşmeye başlayan propaganda etkinliklerinde kitle iletişim araçları daha yoğun olarak kullanılmakta, diğer yandan seçmenin kanaat edinebilmek için bu araçlara olan gereksinmesi giderek artmaktadır.

Böyle bir ortamda kitle iletişim araçlarının liderleri algılama ve sunma biçimi önem kazanmakta, bu araçlarda oluşturulan politikacı imajları seçmenin siyasal kararlarını etkilemektedir.

Bu araştırma, siyasal süreçteki önemi nedeniyle, Türk basınındaki politikacı imajının belirlenmesi, basının imaj yaratma, sürdürme ve değiştirme işlevinin saptanabilmesi amacıyla yapılmıştır.

Basın, seçmenin siyasal tercihleri için bir kanaat kaynağı olarak alındığında gazetelerde ortaya çıkan siyasi lider imajının araştırılmasının, gazetelerinin bir lideri nasıl algılayıp sunduklarının belirlenmesinin siyasal olaylarının kavranmasına ve açıklanmasına katkıda bulunacağı düşünülmüştür.

BASININ İŞLEVİ

Demokratik toplumlarda basının en önemli görevi, genel menfaati ilgilendiren olay ve konularda açıklamalar yapmak, haber ve bilgi vermek, eleştiri ve değer yargıları sunmak suretiyle kamuoyunu oluşturmak, toplumu aydınlatmaktır. Daha başka bir deyişle, okuyucuya toplumu ilgilendiren olayları bildirmek, onu her türlü siyasi, ekonomik, bilimsel, edebi ve sanat olayları hakkında yönlendirmek, kamu yararıyla ilgili sorunlarda fikir alışverişine başlatmak, toplumu meşgul eden sorunlarda pratik çözümlerin bulunmasına çalışmak, devlet yönetimi ve özellikle kamu parasının harcanması konusunda bilgi istemek, devlet işlerindeki her türlü suistimalleri bulmak, meydana çıkarmaktır. Basının bu görevi, niteliği itibariyle bir kamu hizmeti ve görevidir.

Başta sosyal ve kültürel alanda olmak üzere, insanoğlunun tüm yaşamını ilgilendiren basın, hak-hukuk, işlev ve etkisi, sebep ve sonuçları, sorun ve sorumlulukları itibariyle geniş kapsamlı, kolektif ve kendine özgü bir yapıya sahiptir. Basın, hürriyetçi demokratik ülkelerde zaman zaman ilerleyip duran, eleştirilip tartışılan bir konu olarak her dönemde gündemde kalmıştır.

Çağımızda bilim ve tekniğin patlayışındaki olağanüstülüğe ayak uyduran kitle iletişim araçları arasında basın, giderek büyük önem kazanmıştır. En azından kamuoyunu oluşturmak ve onun sözcülüğünü yapar duruma ulaşmakla demokrasinin temel öğelerinden biri olduğunu ve vazgeçilmezliğini kanıtlamıştır. Böylece modern insan tanımında bir

değer yargısı ve çağdaş yaşam biçiminin bir göstergesi olmuştur. Bu özelliği yanında basın, kişi ve hizmet verdiği toplumun duygu ve düşünce dünyasında yapacağı etkilerle, toplumsal ilişkinin çiğnenmesinde ve uygar düşünce sisteminin gelişip kökleşmesinde sorumluluklar yüklenmiştir. Basın üzerinde ülkelerin toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal yapısı belirleyici rol oynamaktadır. Komünist ve faşist rejimlerde basın, partinin yada diktatoryanın kesin denetimi altındadır. Bu rejimlerin sürdüğü ülkelerde basın özgürlüğünden bahsetmek hayaldir. Hürriyetçi demokratik rejimlerde ise basın, plüralist bir yapıya sahiptir. Demokrasiye zarar vermeyecek fikir akımlarının toplum katında benimsenmesini sağlayarak düşünce özgürlüğünün teminatı olur.

Basın organları arasında yer alan gazete, toplumsal olayların incelenmesinde yararlanılan bir çok kaynaktan sadece biri, ama sürekli oluşu ve içeriğinin çeşitliliği, zenginliği ona başka belgelere oranla üstünlük sağlayabiliyor. Gazete sayesinde tarihçi, olayları, günü gününe, yeniden yaşayabiliyor; toplum bilimci toplumsal olayların niteliklerini çıkarmaya çalışıyor; siyaset bilimci toplumda egemen düşünce biçimini araştırıyor. Bütün bunlar aslında toplumsal olayları anlama çabalarının bir sonucu gazete, siyasal, toplumsal, ekonomik yaşamda ve düşüncelerde oluşan değişimleri yansıtmada büyük yararlar sağlıyor.

Başvurulan tüm kaynak ve belgelerde aranan güvenilirlik, doğruluk ilkeleri gazete için de geçerli. Gazetede yazılanlar, aktarılanlar gerçekten olan mı, yoksa masa başı buluşlar mı? Bu soru, gazeteyi

kaynak olarak kullanan her araştırmanın pek çok konuyu tekrar tekrar kontrol etmesi, doğrulamas, gereğini ortaya koyuyor. Yanılığya dūřūmenin en sağlıklı yolu, basını iyi tanımaktan geğiyor. Bunun için de ayrıntılı çalışmaya gerek var. Gazetenin içeriği, yōneticileri, yazı işleri kadrosu, haber kaynakları, baskı sayısı, okuyucu kitlesi ve sermayenin niteliği bilinmesi gereken konular arasında yer alıyor. Hatta belki de en ۆnemlisi, gazeteden bağımsızlığı konusu kesinlikle açıklığa kavuşturmak gerekiyor. Gazete siyasal yōnetim ya da belirli bir çıkar grubunun sūrekli organı mıdır, yoksa bunları zaman zaman savunmakla yetiniyor mu? Bu konulara bulunacak aceleci cevaplar yanılığya yol açabiliyor; onun için gazetenin sağlıklı değerlendirmeye elverecek biçimde belirli bir zaman biçimde incelenmesi gerekir; ancak bundan sonra geçerli, gūvenilir bir kaynak olarak yarar sağlayabilir.

Arařtırmamıza ۆrnek lider olarak, 12 Eylūl sonrası tekrar demokrasiye geçilmesinden itibaren Tūrk siyasal yařamında oynadıęı rolūn ۆnemi nedeniyle Turgut ۆzal seçilmiřtir. Turgut ۆzal'ın ۆlūmünden ۆnceki altı ay ile ۆlūmünden sonraki altı ayın iki gazetede (Hūrriyet ve Milliyet) ayrıntılı olarak incelenmesi, bu basın organlarında Turgut ۆzal imajı ve bu gazetelerin Turgut ۆzal imajına bakıř řekli her iki dōnem içinde incelenmiřtir.

Gazetelerdeki kōře yazarları, ۆzal'ı hangi sıfatlarla tanımlıyorlar ve nasıl bir dil kullanıyorlar? ۆzal'ın insan, siyasetçi, lider olarak portresini nasıl çiziyorlar? ۆvgūleri ve yergileri nelerdir? Gazeteler arasındaki imaj farklılıkları nasıldır? ۆzal imajı verilirken

ölümünden önceki zamana ait özellikleri ile ölümünden sonraki özellikleri nasıl farklılık göstermiştir? Bu tür soruların araştırılması gazetelerin imaj oluşturmadaki eğilimlerinin ve Özal'ın ölümünden nasıl etkilendiklerinin ortaya çıkarılması açısından önemlidir.

Gazetelerde oluşan politikacı imajı, aynı zamanda gazetelerin yayın politikaları da ilgili olduğu için konunun araştırılması basındaki politika farklılıklarının anlaşılmasına da katkıda bulunacaktır.

Bu araştırma için iki günlük gazete seçilmiştir. Hürriyet ve Milliyet. Her iki gazete de Türkiye'nin en yüksek tirajlı ve popüler gazeteleri oldukları için araştırma örneğine alınmıştır. Kuşkusuz, burada iki gazetede siyasal eğilimlerin karşıt düşüncelerin de araştırılması, konunun daha iyi anlaşılabilmesi bakımından yararlı olabilecekti. Ancak, farklı ve Özal'ı karşıt olarak değerlendirebilecek yayın organlarının fazla sayıda olması, uzun bir tarama süresi gerektirdiğinden bir yüksek lisans tezinin sınırları içinde buna olanak bulunmamaktadır.

Araştırma, haberlere oranla daha belirgin değerlendirmelere yer verdiği için, seçilen gazetelerin köşe yazıları ile sınırlandırılmıştır.

Bu bağlamda öncelikle imaj konusuna değinmek yararlı olacaktır.

A. İMAJ

İnsanın örgütlü topluluklar halinde yaşamaya başlamasıyla birlikte liderler ve yönetime aday olanlar kendilerine destek sağlayabilmek için, değişik biçimlerde ve içerikte motivasyon tekniklerinden yararlanmışlardır. Halkın desteğini kazanabilmeleri için de görüşlerini, düşüncelerini, yapacaklarını geniş halk kitlelerine iletmeleri, onların tutum ve davranışlarını etkilemeleri gerekmektedir. Kitleler, kendilerini yöneten ya da yönetecek olan liderlerin imajlarına göre oylarını kullanmaktadırlar.

bu sebeple siyasi liderlerin gösterdikleri imajın ne olduğunu ve bu imajın nasıl oluştuğunu incelemek, seçmenlerin davranışlarının anlaşılması açısından günümüzde artan bir önem taşımaktadır. Bu yüzden imaj konusundan biraz bahsetmekte yarar vardır.

İmaj, bir bireyin bir nesneyi gördüğü ya da zihninde canlandırdığı zaman, o nesneyle ilgili olarak farkına vardığı, ayrımsadığı, seçim yaptığı özelliklerin toplamından oluşan duyumsal bir biçim olarak tanımlanabilir. İmaj nesnesi soyut bir kavram olabileceği gibi (mesela özgürlük), belli bir politikacı gibi somut bir kavram da olabilir.

İmajın yapısı içinde, oluşumunda veya imaj değişikliğinde tutum ve algıdan da bahsetmek gerekir. "Tutum, bireyin bütün nesnelere karşı göstereceği tepiler ve durumlar üzerinde yönlendirici veya etkin bir güç oluşturan ve denem bilgilerle organize olan ussal ve sinirsel bir davranışta bulunmaya hazır olma halidir" (1).

(1) İnceoğlu, Metin, Güdüleme Yöntemleri, A.Ü.B.Y.Y.O. Yayınları: 4, S.8, Ankara, 1985.

Bir bireyin tutumu ve onun kişiliği, bilgisi ve grup bağlantıları tarafından belirlenir. Yaşanan önemli olaylar da, tutumun oluşması ve değişmesinde etkili olmaktadır. Aynı şekilde siyasal tutumlarda da, bireyin siyasal olaylardan edindiği deneyimler etkili olmaktadır.

Tutum kavramı da algı kavramıyla yakından ilgilidir. Her ikisi de birbirini etkilemektedir. Tutumlar insanın çevresini algılamasına yönelik ilişkilerini düzenler, algıların yapılmasında ve algıda seçiciliğin niteliğinin belirlenmesinde rol oynarlar.

Bir kişi ile ilgili olarak değişik zamanlarda, değişik açılardan aldığımız parçasal verileri, enformasyonu zihnimizde bir bütün halinde örgütleyerek bütünsel bir imaj yaratırız. Bir kişinin algılanmasında, algılayıcı bireyin tutumlarının içindeki yönelimler söz konusu kişinin imajını oluşturan parçalardır.

Bilişsal süreçler bir nesne ile ilgili olarak algılanan tanımsal bir enformasyon sağlar. Bu enformasyon sözkonusu nesneye ilişkin duygulanımsal bir değerlendirmeye girmemize neden olur. Değerlendirme sonucunda ise o nesneye yaklaşma ya da sakınma şeklinde bir davranış ortaya çıkar. Ama bu süreç çizgisel bir doğrultuda değil, bu aşamaların birbirleriyle etkileşim içinde olmalarıyla gerçekleşir. Nesneye karşı oluşturulan tutumun nesnenin algılanmasını etkileyeceğini, algısal enformasyondaki değişikliğin de değerlendirme ve davranışta değişikliğe yol açacağını belirtmek gerekir.

Sözkonusu nesne belirli bir politikacı olduğunda algılayıcılar,

aldıkları duyumsal mesajlar aracılığıyla sözkonusu kişi ile ilgili bir izlenim oluştururlar, liberal, muhafazakar, çağdaş, dürüst gibi... Bu izlenimler kişinin tutumlarına bağlı olarak olumlu-olumsuz ya da iki kutup arasında bir noktada yer alan değerlendirici, duygulanımsal bir boyuta sahiptir. Seçmenlerin bir politikacıyı destekleme ve ona oy verme biçiminde bir eğilim, bir yönelim içinde olmaları da bize o politikacının imajındaki davranışa yönelik boyutu verir.

Burada, imajla ilgili önemli bir noktaya değinmekte yarar vardır. İmaj dendiğinde, daha çok görüntüye dayanan öğeler anlaşılmaktadır. Özellikle Türkiye'de imaj kavramının politikacının giyim biçimi, yüz ifadeleri ve beden yapısı gibi yapısal bilgilenme öğeleri ile onun hitabet yeteneği, ikna kabiliyeti, etkileyiciliği gibi dışsal biçimlerle sınırlandırıldığı gözlenmektedir. Bu özellikle basında köşe yazarları tarafından lider değerlendirmeleri yapılırken sık sık gördüğümüz bir durumdur. Özal'dan tonton diye bahsedildiği gibi...

Oysa imajı, bütün bu görüntüsel öğelerin toplamından daha geniş bir kavramdır. İmajın, politikacının görüntüsü yanında verdiği mesajların içeriği, programı, belli siyasi, ekonomik ve sosyal konularda nasıl bir konumda yer aldığı, düşünsel yönelimi, bireylerin toplumsal olayları tanımlamakta kullandıkları bilişsel haritalardaki konumu gibi görüntüye dayanmayan bir boyutu da vardır. Ancak basında liderle ilgili, daha çok görsel öğelerin ağırlık kazanmasının liderlerin görüşleri arasında önemli farklar bulunmadığı durumlarda ilginin ya da dikkatin görüntüsel farklara yönelmesinin bir sonucu olduğu da düşünül-

lebilir. İmajın görüntüye dayanmayan bcyutunun algılanması ve değerlendirilmesi seçmenin (algılayıcının) kendi bilişsel süreçlerine bağlıdır ve içinde bulunduğu kültürle, alt kültürle, sosyo-ekonomik konumuyla, siyasi görüşleriyle, tutumlarıyla grup bağlantılarıyla yakından ilişkilidir (2).

Çağdaş toplumlarda tek tek bireylerin zihinlerinde başlayan imaj, kitle iletişim araçları yoluyla genişler, genelleşir, pekişir ve yayılır. Siyasal süreçte kitle iletişim araçlarının imaj oluşumundaki işlevinin anlaşılabilmesi için öncelikle bu araçların siyasal yaşamda yöneticiler ve yönetilenler tarafından kullanımına kısaca değinmek yararlı olacaktır.

Demokrasi düşüncesinin gelişmesi, genel oya olan inancın yaygınlaşması, örgütlenme düzeyinin artması ve teknolojik gelişmeler sonucu siyasal baskı bir ölçüde biçim değiştirmeye başladı. Silahlı mücadeleden fiziksel zorlama gibi benzer yöntemlere kadar uzanan araçlar yerine, düşünce üzerinde baskı kurmaya olanak veren yöntem ve iletişim araçlarının kullanılmasının daha geniş kitleler üzerinde ve daha çok etki sağladığı görüldü.

Kitle iletişim araçları'nın gelişmesi, toplumlarda yaygınlık ve etkinlik kazanmasıyla birlikte bu araçlar, siyasal çatışmada hem yönetenler hem de yöneticiler açısından önemli bir konuma geldi. Bu

(2) İmajın bu boyutu değiştirmeye yönelik programlar, çoğu kez bir politikacının imajını değiştirmeye yönelik programlar, yalnızca giyim-kuşam, fiziksel görünüş vb. görünüşel özelliklerle sınırlı kalmakta ve amaçlanan etkiyi, değişimi yaratamamaktadır.

aracılar günümüzde bir yandan yönetelere toplumu denetleme ve kitlelerin davranışlarını etkileme olanağı sağlarken, diğer yandan da yönetilenler de siyasal olaylara karşı ilgi uyandırarak siyasal katılımın artmasına ve demokrasiye katkıda bulunabilmektedirler.

Farklı toplum kesimlerine temsil edilme olanağı veren siyasal katılma, çağdaş demokrasinin vazgeçilmez koşulunu oluşturur. Toplumda bir dengenin sağlanması ve uzlaşma ortamının yaratılması katılımın artmasıyla gerçekleşir. Yönetime aday olanların da seçilebilmek için geniş toplum kesimlerinin desteğini kazanmaları zorunlu olmaktadır. Seçildikten sonra da politikalarına destek ve onay sağlamaları gerekmektedir. bunun sağlanması, yöneticilerin ve yönetici adaylarının amaçları ile kitlelerin gereksinimleri arasında bir çakışmanın yaratılabilmesine bağlıdır.

Siyasal güçler bu amaçla propaganda etkinliklerine girişirler. Amaçları doğrultusunda kamuoyunu kontrol etmeye, kitlelerin tutumlarını belirleyip biçimlendirmeye, denetim altına almaya ya da eylem alanında bir etkinlik olarak görülecek bir tutum değişikliği yaratmaya çalışırlar. Bu etkinliklerini yürütürken de geniş kitlelere ulaşmak ve mesajlarını onlara aktarabilmek için kitle iletişim araçlarına başvururlar.

Siyasal güçlerin kamuoyunu yönlendirerek kendilerine destek sağlamak amacıyla giriştikleri propaganda etkinlikleri I.Dünya Savaşı ve 1917 Sovyet Devrimi ile sürekli ve sistemli bir hale gelmiştir. Kitle iletişim araçlarının gelişmesi, yaygınlaşması, siyasal ve toplumsal gelişmeler sonucu bu etkinlikler günümüzde daha değişik bir boyut

kazanmıştır. Yönetime aday olanların, seçmenlerin desteğini sağlayabilmek amacıyla onların siyasal tercihleri etkilemek için gösterdikleri çabalar, günümüzde siyasal reklamcılık ya da daha genel bir deyişle siyasal iletişim olarak adlandırılmaktadır.

Siyasal reklamcılık ya da siyasal iletişimin imaj oluşumundaki rolünü belirleyebilmek için konuyu biraz daha açıklığa kavuşturmak gerekmektedir. Propaganda ve reklam aslında birbirine benzemektedir. Her iki etkinlik de kitlelerin belli bir yönde karar almalarını ve bu karar doğrultusunda bir eylemde bulunmalarını sağlama amacına yöneliktir.

Bu iki kavram arasındaki bir ayrımın reklamın bir satış sözkorusu olduğu için propagandaya göre daha kısa sürede sonucu almaya yönelik bir etkinlik olmasında belirdiği görülmektedir. Propaganda kavramının değişime uğramasının ve siyaset alanında reklamcılığın gündeme gelmesinin bu zaman faktörüyle de ilgili olduğu söylenebilir. Herşeyin hızla değiştiği bir ortamda propaganda, reklamcılık tekniklerine kaymaktadır. Burada, siyaset alanında, ideoloji ve parti örgütü geri plana geçerken liderin ön plana çıkması da etkili olmuştur.

Günümüzün çok partili demokratik sistemlerinde siyasal partilerin programlarının büyük ölçüde benzeşmeye başladığı görülmektedir. Önemli konularda partilerin görüşleri arasında pek bir ayrım olmamakta, fark daha çok sembolik bir düzeyde kalmaktadır. Bu durumda da siyaset, liderler arası bir beceri bir yetkinlik yarışına dönüşmektedir. Aynı zamanda, kitle iletişim araçları aracılığıyla seçmenle yüz yüze gelme

olanağının bulunması da siyasal partilerin öneminin azalmasında bir dereceye kadar etkili olabilmektedir.

Liderlerin ön plana çıkması bir ölçüde de kitle iletişim araçlarının dah çok izleyici/okuyucu, buna bağlı olarak da daha çok kazanç edinme arayışlarının bir sonucu olduğu söylenebilir. Seçmen (kitle) soyut düşüncelere daha az ilgi gösterdiklerinden bu düşünceler bir insanın kişiliğinde somuşlaştırılmaktadır.

Toplumlardaki hızlı değışmeler ve buna bağlı olarak toplum değerlerindeki değışim, kemikleşmiş oyların oranını ve katı politik taraf tutmaları önemi ölçüde azaltmıştır. Seçmenlerin daha çok, yaşam koşullarının iyileştirilmesi yolundaki kısa dönemli beklentilerine en iyi yanıtı verebilecek programlara ve liderlere yönelmeye başladıkları gözlenmektedir. Bu durumda ideoloji de geri planda kalırken aday öne çıkmakta ve seçmenin beklentilerine, özlemlerine en uygun imajı sergileyen aday seçimi kazanabilmektedir.

Bu süreçte lider imajları da reklam aracılığıyla pazarlanabilecek bir meta gibi görünebilmektedir. 1991 seçimlerinde ANAP için çalışan Mitterand'ın reklam uzmanı Jaques Se'gue'la, adaylar için on öğüdünden birinde, "seçimleri ideoloji değil lider kazanır" (3) diyordu. Bu söz, siyasal reklamcılığın liderin öne çıkmasını hem bir çıkış noktası olarak aldığıdır. hem de bu olguyu pekiştirdiğinin bir örneği sayılabilir. Ayrıca siyasal reklamcılığın lider üzerinde yoğunlaşması sınırlı

(3) Erol Çankaya, "Siyasal Reklamcılık-1", Cumhuriyet Gazetesi, 24 Kasım 1991.

bir zaman dilimi içinde daha etkili ve daha ekonomik olmasından da kaynaklanmaktadır. Sınırlı bir zaman olduğu için, siyasal reklamcılığın etkisi daha çok kararsız seçmenler üzerinde olduğu kabul edilmektedir.

Kısaca söylemek gerekirse koşulların hızla değiştiği, değişken insan tipinin oran olarak arttığı, kemikleşmiş taraf tutmaların giderek yok olduğu ortamlarda kısa zamanda sonucu almaya yönelik spesifik bir propaganda etkinliği olarak siyasal reklamcılık önem kazanmakta ve adayın bir ürün gibi pazarlanması gündeme gelmektedir. Siyasal partilerin programları arasındaki önemli farkların giderek azaldığı, özellikle partilerin yalnızca aday saptama ve seçim kampanyasını yürütme gibi bir işlev yüklendiği durumlarda seçmen de oyunu kullanırken parti liderinin performansına, verdiği görüntüye bakmaktadır. Liderin seçmene verdiği imaj seçim sonucunu belirleyebilmektedir.

Bu imajları kısa sürede olabildiğince çok seçmene ulaştırmaya olanak vermeleri nedeniyle de kitle iletişim araçları yoğun ve kapsamlı olarak kullanılmaktadır. Özellikle seçim kampanyaları sırasında adaylarla ilgili olarak bu araçlarda yer alan yazı, röportaj ve yorumların seçmenler üzerinde etkili olabileceği görülmüştür. "Gazetelerin seçim kampanyası ile ilgili yazıları, adaylar için vazgeçilmez ve bedava bir propagandadır. Bu propaganda bazen açık bazen de kapalı bir dille taraf tutmaktadır" (4). Kitle iletişim araçlarının liderlerle ilgili yayınlarında, liderin bu araçlar tarafından algılanma ve sunulma biçimi, onunla ilgili olarak oluşan imajda belirleyici olabilmektedir.

(4) Maurice Duverger, Seçimle Gelen Krallar, Çeviren:Necati Erkut, Kelebek Yayınları, S.52, İstanbul, 198 .

Kitle iletişim araçlarından özellikle televizyon günümüzde daha etkin olarak kullanılmaktadır. II.Dünya Savaşı'ndan sonra televizyon gelişmeye başlayınca siyasal partiler de bu araçtan amaçları doğrultusunda olabildiğince yararlanma yoluna gitmişlerdir. 1950'lerden itibaren televizyon Amerika, İngiltere ve Fransa'da seçimlerde kullanılmaya başlandı. Kitlelere ulaşabilmesi ve güzellik ögesi siyasal iletişimde televizyona diğer kitle iletişim araçları arasında özel bir yer kazandırmıştır (5).

Kitle iletişim araçları, egemen siyasal güçler tarafından toplumda denetimi sağlama ve propaganda yapma amacıyla da kullanılabilir. Bu araçlar yönetilenlere politik olayları izleme olanağı vererek onlarla ilgili bir tutum takınmalarını, siyasal ilgilerinin ve katılımlarının artmasını sağlayabilirler. Seçmenlerin, siyasal kararların kendileriyle ilgili sonuçları konusundaki bilgilerinin artması, oy verme eğilimlerinin artmasına neden olmaktadır.

Günümüzde, gittikçe karmaşıklaşan bütün içinde yalnızca kişisel deneyimlerden yola çıkarak kanaat edinebilmek giderek zorlaşmaktadır. Kanaat edinmenin zorlaştığı, kişisel deneyimlerin yetersiz kaldığı durumlarda bireyler, aldıkları mesajları belli bir anlam çerçevesine oturtabilmek için kitle iletişim araçlarında yer alan yorumlara daha çok gereksinme duymaktadırlar. Kitle iletişim araçları bireylere gereksinme duydukları yorumları sunarken aynı zamanda onları yönlendirme gibi bir işlev de görürler. Bu noktada kitle iletişim araçlarının olgu,

(5) Erol Çankaya, "Siyasal Reklamcılığın Gizli Kamerası", Cumhuriyet, 28 Kasım 1991.

olay, düşünce ve değerleri nasıl algılayıp tanımladıkları, nasıl aktardıkları, yani yaşanan gerçekliğin bu araçlar tarafından nasıl yeniden kurulduğu önem kazanmaktadır.

Kitle iletişim araçları çok sayıdaki olgu, olay ve düşünce arasından bir seçme yapar, bunları önem sırasına göre aktararak gündemi belirlerler. Bu seçme ve öncelikleme işlemi ise değişen ölçülerde bir özneliği içerir. Bazı düşünceler, olaylar görmezden gelinebilir, tamamen yck sayılabilir ya da yalnızca bazı özellikleriyle yansıtabilir. Kitle iletişim araçları olgu ve olaylara bakış biçimleri, yaptıkları yorumlar, yaşanan gerçekliği yeniden kurma modelleri ve bütünsel sunum özellikleriyle uzun dönemde ve bir süreklilik içinde algıları etkilemekte, bireyin dünyaya bakışı, onu anlamlandırması üzerinde yönlendirici olmaktadır.

Kitle iletişim araçlarının, siyasal reklamcılık gibi sınırlı süreli etkinliklerde kullanımının siyasal davranışlar üzerindeki etkisini çaha çok kararsız seçmenler üzerinde gösterdiği belirtilmişti. Ancak bu araçlar yalnızca seçim kampanyaları sırasında değil, sürekli olarak kullanılmaktadır. Bu yüzden kitle iletişim araçlarının etkilerinin belli bir kampanya dönemiyle v ebelli bir seçmen kesimiyle sınırlı olmadığı, liderlere ilişkin her tür enformasyonun bir süreklilik içinde seçmene ulaştığı gözönünde tutulmalıdır. Burada kitle iletişim araçlarından alınan, liderlerle dolaylı ya da dolaysız olarak ilgili duyumsal enformasyonlar, çeşitli bilişsel süreçlerden geçerek ve uzun dönemde birikerek bütünsel bir imaj oluşmasında, bu imajın dinamizminin

belirlenmesinde önemli bir işlev görmektedir.

Liderin imajını biçimlendirecek her türlü enformasyon birbirleriyle ilişkili iki yolla seçmene ulaşmaktadır. Bunlar doğrudan propaganda ve genel kitle iletişim sürecidir.

Kitle iletişiminde bir kitle iletişim aracına enformasyon sağlamakla ve bu enformasyona biçim vermekle görevli kimseler yani muhabir, yorumcu, kameraman, fotoğrafçı, yazı işleri müdürü, program yapımcısı vb., liderle ilgili topladıkları her türlü enformasyonu kitle iletişim araçları ile seçmene ulaştırırlar. Kitle iletişimcileri, yani enformasyona biçim vermekle görevli kimseler, kitle iletişim araçlarına enformasyon sağlarken onların sunduğu enformasyondan da yararlanır ve etkilendirilir. Burada enformasyonun alınmasında ve verilmesinde kitle iletişimcinin kendi bilişsel süreçleri de içerikte etkili olmaktadır. Aynı olayların değişik kişilerce algılanması farklı olabilmektedir. Yine yazınlama türleri (haber, makale, inceleme, röportaj, fotoğraf, film vb.) ve kalıplarıyla bu kalıplardaki eğilimler de enformasyon üzerinde etkilidir.

Kitle iletişim aracının görüntüye, sese ya da yazıya dayanması gibi doğasından kaynaklanan özelliklerle sunum biçimi ise kitle iletişimcinin topladığı enformasyon üzerinde etkili olmaktadır. Kitle iletişim aracının genel yayın politikası da hem enformasyonun içeriğini ve biçimini hem de kitle iletişimciyi etkiler. Liderle ilgili enformasyon, kitle iletişiminde birbirleriyle karşılıklı etkileşim içindeki bu aşamalardan geçerek seçmene ulaşmaktadır. Bu süreçte, enformasyon akışı

da sürekli olarak ancak sıklığı ve vurgusu olaylara göre değişerek gerçekleşmektedir.

Liderle ilgili enformasyon ayrıca propaganda etkinlikleri aracılığıyla da seçmene ulaşmaktadır. Propaganda etkinlikleri liderle seçmenin fiziksel olarak karşı karşıya geldiği açık hava toplantıları, seçmenlerle el sıkışma, beraber yemek yeme gibi etkinlikler ya da broşür, afiş gibi propaganda yayınları, posta ve telefon aracılığıyla olabileceği gibi kitle iletişim araçları aracılığıyla da olabilmektedir. Günümüzde propaganda amacına ulaşmada büyük ölçüde kitle iletişim araçlarından yararlanmakta sözü edilen etkinlikler de bu araçlarda haber olarak yayınlanabilmekte ve daha etkili duruma gelmektedir. Aynı zamanda seçim kampanyalarında, yasalarca tanınan sınırlar çerçevesinde bu araçlardan yararlanıldığı gibi para karşılığında bu araçlarda sütun ya da süre satın alınarak da propaganda mesajları geniş kitlelere iletilebilmektedir.

Seçmene ulaşan enformasyon sözü edilen bütün bu aşamaların değişim ölçülerdeki manipulasyonunu içermekte, imajın katışıksız bir kurgusu olanaksızlaşmaktadır. Aynı zamanda önemli bir noktada bu araçların sağladığı enformasyon yanında seçmenin içinde bulunduğu koşulların ve bu koşullarla kendisi arasında tanımladığı ilişkilerin de seçmenin zihninde biçimlenen imajda bir değişken olarak yer aldığıdır.

Bu belirlemelerden sonra, seçmen davranışlarının oluşmasında seçmen oyuna talip olan siyasetçilerin özellikle siyasal parti liderlerinin kitle iletişim araçlarında oluşan imajının ne denli önem taşı-

diği daha iyi gör÷lmektedir. İŖte bu nednel bir ÷lkedeki siyasal geliŖmelerin kavranması ve açıklanması için politikacıların sundukları imajların saptanması önemli bir araştırma alanı olarak belirlemektedir.

B. TÜRKİYE'DE KİTLE İLETİŖİM ARAÇLARININ SİYASİ LİDER İMAJİ OLUŖUMUNDA ROLÜ

Türkiye'de siyasi lider imajı oluŖumunda kitle iletiŖim araçlarının rolünü anlamak, propaganda etkinlikleri ve kitle iletiŖim araçlarının özellikle de radyo ve televizyonun geliŖimiyle yakından ilintilidir.

Türkiye'de propaganda etkinlikleri, 1946 yılında çok partili hayata geçilmesiyle önem kazanmaya başlamıŖtır. Bu etkinliklerin önem kazanmasıyla birlikte siyasal partiler, basın ve bu dönemde etkisi gör÷lmeye başlayan radyo üzerinde denetim kurmaya ve bu araçlardan olabildiğince yararlanmaya yönelik bir mücadeleye giriŖtiler. Bu çabaların sonunda, 1949 yılından itibaren siyasal partilere, seçim kampanyaları sırasında radyoda konuşma hakkı tanındı. Bu işleri düzenli bir şekilde yürütme görevi de 1950'den itibaren Basın Yayın Genel Müdürlüğüne verilmiŖtir.

1950'deki seçimleri kazanarak iktidara gelen Demokrat Parti muhalefeti susturmak maksadıyla siyasal partilerin radyodan yararlanmalarını engelleme çabalarına giriŖti. 1954'teki düzenlemeyle radyo, bu dönemde iktidarın tek yanlı propaganda aracı olarak kullanıldı.

1960 sonrasında da iletiŖim araçları üzerinde yasal düzenlemelere

gidildiğini görüyoruz. Bu sırada siyasal partilere radyodan yararlanma hakkı yeniden tanındı. Böylelikle bu partiler, radyodan halka seslenerek kendilerini ve programlarını seçmenlere tanıtmaya hakkına sahip oldular. Bu dönemin en önemli iletişim aracı olan radyo konuşmalarının 1965 seçimlerinde kamuoyunda büyük bir ilgiyle karşılandığını görüyoruz. Bu dönemde propaganda etkinliklerinin düzenlenmesi işlerini Yüksek Seçim Kurulu yürütüyordu.

1968'le birlikte televizyonun diğer kitle iletişim araçları arasındaki yerini almasıyla, propaganda faaliyetleri için önemli bir araç daha ortaya çıkmış oldu. Televizyon üzerindeki yasal düzenlemelerde gecikmeden konu oldu.

Radyo ve televizyonun basının yanında yerlerini almaları, toplumda yaygınlık ve etkinlik kazanmaları reklamcılık sektöründeki gelişmelerle bütünleşince Türkiye'de propaganda etkinlikleri 1977 yılından itibaren yeni bir boyut kazandı. Bu etkinliklerde ilk kez, 1977 Genel Seçimlerinde bir reklam ajansı görev aldı. Seçim kampanyalarındaki propaganda etkinlikleri daha önce açık hava toplantıları ve radyo yayınları aracılığıyla yürütülürken bu seçimlerle birlikte bu iş, uzman kuruluşlara devredilmeye başlandı.

1980'li yıllarda siyasal propaganda, propaganda sözcüğünün olumsuz çağrışımlarını gizleyecek şekilde reklamcılık tekniklerinin kullanılmasıyla serbest piyasa modeli içinde parti liderinin oy karşılığında seçmen kitlelerine pazarlanması biçimine dönüştü. Artık, açık hava toplantıları da daha etkili olabilmeleri için kitle iletişim araçlarıyla

hazırlanan bir ortamda gerçekleştirilmeye ve bunlar aracılığıyla değerlendirildiğinde bir anlam kazanmaya başladı.

Bu dönemde özellikle 1983 Genel seçimlerin, siyasal reklamcılığın öne çıkması bakımından bir dönüm noktası oluşturdu. Bunda kitle iletişim araçları ve reklamcılık sektöründeki gelişmeler yanında dönemin siyasal özelliklerinin de etkisi oldu. 12 Eylül yönetimi eski siyasi partilerin faaliyetlerini yasakladığından bu seçimlerde seçmenin karşısına üç yeni parti çıkmıştı. Seçmenin bu partilerle ilgili olarak tercihlerinde referans olarak kullanabileceği geçmişte yaşanmış deneyimleri de yoktu. Partilerin programları ise çok büyük ve kesin ayrımlar göstermiyordu. Bu durum dönem gazetelerinde de vurgulanıyordu. Bu arada daha önceki dönemlerde, partilerin vaatleriyle uygulamaları arasındaki tutarsızlıklar seçmenlerin parti programlarına olan güveninin bir ölçüde azalmasına neden olmuştu. Bu etkenlerden dolayı liderlerin ön plana çıkmaya başladığını görüyoruz.

Liderlerin ön plana çıkması, partilerin bir geçmişten yoksun olmaları, yeni kurulmuş ve deneyimsiz olmaları nedeniyle kendilerini çok hızlı ve kısa yoldan halka tanıtmak istemelerinin de bir sonucu oldu. Dikkatlerin lider üzerinde yoğunlaşması oranında, seçmen tercihlerinde lider imajının parti imajını gölgede bırakacağı ve seçim sonuçları üzerindeki önemini arttıracacağı düşünülebilir. Bu durumda, sergilenen imajlardan hangisinin halkın beklentilerine, özlemlerine, içinde yaşanan sosyal ve siyasal ortama denk düşeceği büyük ölçüde belirleyici olmaktadır.

Bu ortamda, seçime katılan üç partiden ikisi (ANAP ve MDP) reklam ajanslarıyla işbirliği yaparak siyasal reklamcılığın olanaklarından yararlanma yoluna gittiler. Liderler, sınırlı bir zaman içerisinde seçmene mesajlarını en uygun şekilde aktarmaya ve seçim üzerinde olumlu bir imaj oluşturmaya çalıştılar. Yine seçim kampanyaları sırasında özellikle televizyonda yayınlanan açık oturum ve basın toplantıları ilgi çekiciydi, basında da bu toplantılardan bahsediliyordu.

Bu tür yayınların da etkisiyle seçimler, liderler arası bir tür imaj yarışına dönüştü. Bu arada gerek bu yayınlarda gerekse diğer kampanya etkinliklerinde ANAP lideri Turgut Özal, reklamcılık teknikleri ve kitle iletişim araçlarının olanaklarını daha iyi değerlendirerek diğer liderler arasında önce çıkmaya çalıştı. Basında da bu konuda "Özal ve arkadaşları"nın "propaganda sanatı" nı bildikleri ile ilgili haberler yer alıyordu (6). Örneğin; Hasan Pulur "eğer televizyon bir ölçüyse, eğer televizyondaki açık oturum veya basın toplantıları bir ölçüyse, eğer bu seçimde 400 milletvekili değil de sadece bir "genel başkan" seçeceksek Turgut Özal bu işi aldı götürdü" (7) biçiminde görüşlerini dile getirdi.

Özal, daha önce de yönetimin çeşitli kademelerinde görev yaptığı halde, 1983 seçim kampanyası sırasında koşulları iyi değerlendirerek yeni bir imaj oluşturmaya başardı. Siyasi düşüncenin liderin gerisinde kalmış görüldüğü bir ortamda ülkedeki dört eğilimi kaynaştırdığını iddia ederek olabildiğince geniş bir seçmen tabanından oy olmayı amaç-

(6) Teoman Erel, 4 Kasım 1993 Milliyet.

(7) 28 Ekim 1983, Hürriyet.

lıyordu. Dikkati daha çok, parti programı, bu programdaki hedeflerin nasıl gerçekleştirileceği ve bu politikaların uygulanabilirliğinden çok kendi performansı üzerine çekmeye çalışıyordu. Bu amaçla da, ekonomik konuları çok iyi bilen işbitirici bir lider görüntüsü vermeye çalışıyordu. Başarılı da oldu ve 1983'te Özal'ın iletişim araçlarını ve propaganda tekniklerini iyi kullanarak sergilediği imaj içinde bulunulan ortama, seçmenin beklentilerine, uygun düştü ve seçimleri ANAP yani ÖZAL kazandı.

Daha sonraki yerel seçimler ve 1987'deki genel seçimlerde de Özal iktadarını sürdürebilmek için yine siyasal reklamcılık tekniklerinden ve iletişim araçlarından yararlandı. 1989'da Cumhurbaşkanlığına seçilmesinden sonra da her fırsatta kendinden söz ettirmeyi başardı. Kamuoyunun dikkatini kendi istediği konulara yöneltmek, sürekli gündemde kalmak ve yaptığı işleri bir gösteriye dönüştürmek için her olanaktan yararlanmaya çalıştı.

Turgut Özal'ın bu özelliği yanında temsil ettiği siyasal hareketde 1980 sonrası dönemde Türk siyasal yaşamında belirleyici nitelikteydi. İster beğenilsin, ister eleştirilsin, Özal, bu dönemde siyasal yaşamı etkileyen önemli bir şahsiyet olarak yer aldı. 1983 ve 1987 Genel Seçimlerinden sonra Başbakan olarak yürütmenin başına geçti. Bu süre içerisinde uyguladığı politikalarda, savunduğu düşüncelerle Türkiye'nin siyasal, ekonomik ve sosyal yapısını etkilerken kullandığı üslup ve kişilik özellikleriyle de tartışma konusu oldu. Özal'ın özellikle ekonomi ve dış politika alanındaki tavrı ve uygulamalarıyla dikkati

çektığı bu dönemden "Özal Dönemi" olarak sözedildiği görüldü. Özal'ın ekonomi alanındaki karar ve uygulamaları "devrim", "ihtilal", "reform" gibi sözcüklerle nitelenirken dış politika alanında Türkiye'nin geleneksel dış politikasından ayrılan bir çizgi izledi. Davranışlarıyla da "alışılmıştın dışında" bir devlet adamı görüntüsü verdi. 1989'da Cumhurbaşkanı seçilerek "devletin başı" olduktan sonrada bu görüntüyü sürdürdü. 17 Nisan 1993' te siyasetin en yüksek yerindeyken öldü.

Üstlendiği görevlerle ve bu görevler sırasındaki politikalarıyla Özal, Türkiye'de 1980 sonrası dönemin en çok konuşulan kişisi oldu. Bu nedenle de, 80 sonrası dönemde Özal ile ilgili pek çok yazı ve kitap yayınlandı. İlgiyle karşılanan bu yayınların önemli bölümü, gazeteciler tarafından kaleme alınan ve Özal ile ilgili anılar, Özal'ın yaşamı, siyaset alanındaki yaptıkları gibi konuları içeren kitaplardan oluşuyordu. Örneğin; H. Cemal'in Özal'ın Hikayesi, E. Çölaşan'ın Turgut Nereye Koşuyor?, Y.Donat'ın Özal'lı Yıllar adlı kitapları bunların başlıcaları arasında sayılabilir. Ancak, Özal'la ilgili bu kitaplar yanında bilimsel çalışmaların yetersiz kaldığı görülmektedir.

Bu eksiklerden de yola çıkılarak, gerek siyasal yaşamda oynadığı rolün önemi gerekse kitle iletişim araçlarını ve reklamcılık tekniklerini kullanmadaki becerisi nedeniyle ilginç bir örnek oluşturacağı düşünüldüğünden, basındaki politikacı imajını araştırmaya yönelik bu çalışmaya örnek lider olarak Turgut Özal seçilmiştir. Turgut Özal'ın kitle iletişim araçları tarafından nasıl algılanıp yansıtıldığıının saptanması, ölümünden önceki ve sonraki altı aylık dönemlerde basındaki

imajının değerlendirilmesi, siyasi yaşamdaki gelişmelerin anlaşılabilirliği açısından önemli görölmüştür.

Bu nedenle bu araştırmada, Özal ile ilgili olarak kitle iletişim araçlarından biri olan gazetelerde oluşan imajın belirlenmesine, imajdaki genel eğilimlere ve bu eğilimlerin de zaman içinde ortaya ęıkan değişimlerin saptanması içinde, söylem analizi yöntemi kullanılmıştır.

I. BÖLÜM

ÖZAL'IN SİYASİ GEÇMİŞİ

Seçmen tercihlerine yönelik olarak, seçim sonucu açısından programlar arasındaki farkların değil, parti liderleri arasındaki farkların ön plana çıkarıldığı günümüz çok partili sistemlerinde, bir yandan bir tür karnavala dönüşmeye başlayan propaganda etkinliklerinde kitle iletişim araçları daha yoğun olarak kullanılmakta, diğer yandan seçmenin kanaat edinebilmek için bu araçlara olan gereksinmesi giderek artmaktadır.

Böyle bir ortamda kitle iletişim araçlarının liderleri algılama ve sunma biçimi önem kazanmakta, bu araçlarda oluşturulan politikacı imajları seçmenin siyasal kararlarını etkilemektedir.

Basına, seçmenin siyasal tercihleri için bir kanaat kaynağı olarak bakıldığında, gazetelerde ortaya çıkan siyasal lider imajının araştırılması, gazetelerin bir lideri nasıl algılayıp sunduklarının belirlenmesi, siyasal olayların kavranmasına ve açıklanmasına katkıda bulunacaktır.

Gazetelerde oluşan politikacı imajı, aynı zamanda gazetelerin yayın politikacılarıyla da ilgili olduğu için konunun araştırılması basındaki politika farklılıklarının anlaşılmasına da katkıda bulunacaktır.

Araştırmaya örnek lider olarak, 12 Eylül sonrası tekrar demokrasiye geçilmesinden sonra Türk siyasal yaşamında oynadığı rolün önemi

nedeniyle Turgut Özal seçilmiştir.

Araştırma dönemi olarak da Özal'ın ölümü yani 17 Nisan 1993 tarihinden 6 ay önce ile 6 ay sonrası arasındaki dönem seçilmiştir. Bir amacımız da ölümünden önce ile sonrası arasında, imajındaki değişimlere bakmaktır. Ölümünün Özal'ın imajını nasıl etkilediğinin anlaşılmasına çalışılması ve gazeteler arasındaki imaj farklılıklarının anlaşılması açısından Özal'ın siyasi geçmişinin Türk siyasal hayatı bakımından bir değerlendirilmesinin yapılması zorunlu görülmektedir.

A. ÖZAL'IN YÜKSELİŞİ

"Özallı yılların başlangıcı sayılan 1980 tarihinde, Özal, Başbakan yardımcısı, Başbakan ve Cumhurbaşkanı olarak sürececek olan 13 yıllık devlet adamlığı yaşamına ilk adımını atmıştır. İnançlıdır, azimlidir, hedefleri vardır, tabuları yıkmak istemektedir, değişimden yanadır" (Şamil Tayyar, 19 Nisan 1993, Milliyet). Özal'ın bir bürokrat, Başbakanlık Müsteşarı ve DPT Müsteşar Vekili olarak toplumu derinden sarsan ve ekonominin rotasını yeniden çizen ilk önemli eseri 24 Ocak kararları olmuştur. Bu kararlar Özal'ın ilk önemli çıkışıydı. Böylelikle, bürokrasiden Cumhurbaşkanlığına kadar uzanan hizmet basamaklarına açılan kapıyı aralamıştı.

12 Eylül askeri darbesinden sonra, Özal için yeni bir dönem başlamıştı.

Darbeden 10 gün sonra Bülend Ulusu hükümetine Başbakan yardımcısı olarak göreve başlayan Özal, büyük önem verdiği istikrar paketinin

taviz verilmeden uygulanmasını istemekteydi. Özal hedefine ulaşmak için kendi ekibini kurdu, ancak ekonomideki bazı bozukluklar (banker olayı) askeri yönetim ile Özal'ı karşı karşıya getirdi ve Özal, 1979 Aralık ayında bürokrat olarak başladığı hizmet koşusuna 31 ay sonra kesintiye uğratarak, hükümete veda etti.

Askerlerle yolu ayrılan Özal, tekrar siyaset maratonuna katılmak için Keçeciler'inde baskısıyla yeni bir parti kurmak için 1982 Eylül ayında Milli Güvenlik Konseyi'nin de olurlarını alarak çalışmalara başladı. Bu zamana kadar iki arkadaş olan Demirel ile Özal, bu olayla birlikte karşı karşıya gelecek ve bundan sonraki siyasi hayatlarında iki rakip olacaktı.

Demirel ile de yollarını ayıran Özal, sonunda çalışmalarını tamamlayıp, 20 Mayıs 1983 günü ANAP'ın kuruluş dilekçesini İçişleri Bakanlığı'na verdi.

Başlangıçta ANAP'a pek şans tanımamasına rağmen, 6 Kasım 1983 genel seçimi, ANAP'ı iktidara getirirken, Özal'ı da Başbakanlığa taşıdı. Ancak Konsey ANAP'a hükümeti kurma yetkisi vermekte gecikince, Özal Evren ile görüşmek zorunda kaldı ve bu görüşmeden sonra 13 Aralık 1983 günü birinci Özal Hükümetini kurdu.

Özal, hükümeti kurarken yaşadığı bu krizden sonra çok süratle işlere koyuldu. Peşpeşe yasalar ve kanunlar hükmünde kararnameler çıkarttı. Özal, ne kadar güçlü olunursa olunsun iktidarın ilk yıllarında radikal düzenlemeler yapılmazsa, ilerleyen zamanın aleyhte işleye-

ceğini düşünmekteydi. Çünkü, köklü değişikliklerle çıkarı bozulan güç odaklarının hücumuna uğrama korkusu vardı. "Ülkede demokrasiyi kademe kademe yerleştirmek meselimiz var. Kesintiye uğramadan yerleştirmek meselemiz. Siyasi gelişmeleri demokrasiyi yerine oturtmak için hızlandırabiliriz. Bu yolda uğraş veririz. Türkiye'yi yeniden sıkıntıya düşürmek isteyenler var. Hem içeride, hem dışarıda var. Ama, esas hedefimiz demokrasiyi bir daha kesintiye uğramadan yerine oturtacak bir ortamı meydana getirmektir. Bütün bu saydığım faktörler bir araya geldiğinde önümüzdeki beş senenin en kritik dönem olduğu ortaya çıkar". 1984'ün 5 Temmuzunda Çankaya'daki Başbakanlık Konutu'nda kendisiyle yaptığım söyleşide Özal bunları söylemişti" (8).

Bu nedenle ise yüksek tempo ile başlayan Özal, özellikle idari, ekonomik ve mali alanda reform yapmayı, mahalli idareleri güçlendirmeyi ve demokratikleşme sürecini hızlandırmayı hesaplamaktaydı. Özal, bu çerçevede işe başlarken 1987 yılına kadar sürececek olan birinci hükümetinde en gösterişli dönemini yaşamıştı.

Özal, yasal düzenlemelerle atağa kalkmasına karşın, önündeki en büyük engel kaynak sorunuydu. Yeni yatırımların gerçekleştirilmesi için kaynak sorununun çözümlenmesi gerekmekteydi. Bu amaçla da, "bütçe dışı fon" gibi yeni gelir kaynakları yaratılmıştı.

Özellikle ekonomi ve mali alanda yapısal değişiklik süreci yeniden başlatılmıştı. Bu düzenlemelerin büyük bölümü ilk bir yıla sığdırılmış-

(8) Cemal, Hasan, Özal Hikayesi, Bilgi Yayınları, S.69 Ankara, 1989.

tı. İlk olarak çıkartılan yasalardan birisi de, özel önem taşıyan sektörler ile kalkınmada öncelikli bölgelerdeki yatırımların teşvik edilmesi ve buralarda yüzde yüze varan Gelir Vergisi'nde indirim sağlanması olmuştu.

Bu yasayı peşpeşe önemli yasal değişiklikler izlemişti. Bazı kurum ve kuruluşların borçları yeniden düzenlenerek, kamu alacaklılarının tahsili yeni esaslara bağlanmıştı. Dış Ticaret Yasası çıkartılarak ekonomik büyüme olanağı yaratılmıştı. Bir başka yasal düzenleme ile tasarrufların teşviki ve kamu yatırımlarının hızlandırılması amaçlanmıştı.

Özal'ın en önemli düzenlemelerinden birisi de, Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Fonu'nun kurulması olmuştu. Bu fonu, savunma sanayi gibi çok önemli alanlardaki yatırımlarla ilgili kurulan fonlar izlemişti. Başlangıçta çok tartışılan, ancak toplumun daha sonra benimsediği önemli bir değişiklik ise KDV'nin topluma kazandırılması olmuştu.

İdari, hukuki ve sosyal alanlarda da önemli yasal düzenlemelere gidilmişti.

Değişimleri çok hızlı bir şekilde getiren Özal, çok büyük sorunlarla karşı karşıya kalmıştı. Sorunlar getirdiği değişimlerle de çözülememekteydi. Özal'ın meclis çoğunluğu vardı ama Konsey şekil değiştirerek, Özal'ın üst konumunda etkisini sürdürmekteydi (Şamil Tayyar, 24 Nisan 1993, Milliyet).

Özal, ara rejim döneminde atanan bürokratları bir çırpıda değişt-

tirmeyerek, kadrolaşmayı da zamana yaymıştı.

"Siyaset ateşten gömlektir. Ancak, üzerimize düşen sorumluluğu yerine getirmezsek Allah katında sorumlu oluruz" şeklinde kendisine misyon biçen Özal, dört siyasi eğilimi ANAP çatısı altında biraraya getirerek toplumun geniş kesimlerine seslenmişti (Şamil Tayyar, 24 Nisan 1993, Milliyet).

Çok renkli kişiliği ile siyasete ayrı bir hava getiren Özal, tabuları yıkmayı soyunmuştu. Askerlerin siyasetteki etkilerini yavaş yavaş kaldırmayı hedeflemişti. Rahatlığı, şok açıklamaları, gündem belirleme hevesi siyasete renk katmıştı. Hacca'da giderek topluma dini mesajlar vermişti. Gençlere, çocuklara yönelerek, sanatçıları, sporcuları da ihmal etmemişti.

B. ÖZAL'IN YIPRANMA SÜRECİ

Reformist kimliği ve çok renkli kişiliğiyle siyasete de damgasını vuran Özal, bütün bu olumlu yanlarına rağmen 45 olan oy desteğini zamanla kaybetmeye başlamıştı. "Ateşten gömlek" dediği siyaset, Özal'ı tehlikeli bir konuma getirmeye başlamıştı.

Ne oldu da Özal yıpranma sürecine girdi? Oy desteği azalmaya başladı?

Özal'ı yıpratan olumsuzluklar arasında enflasyon başı çekmişti. 1983 hükümet programında % 10'un altına düşürmeyi vaat ettiği enflasyon, sıkı para politikasına yenik düşünce, kemer sıkın vatandaşı, umut-

suzluğa kapılmaya başlamıştı. Özal, enflasyondaki başarısızlığı alt yapı hizmetlerine verilen ağırlığa ve uzun vadede yapılması gereken hizmetlerin kısa süreye sığdırılmasına bağlamış ama bu da kuşkuları ortadan kaldırmaya yetmemişti.

Yolsuzluk iddiaları da, Özal'ı yıpratın önemli nedenler arasında yer almıştı. Özellikle yerel yönetimlerdeki yolsuzluk iddialarından olumsuz etkilenmişti.

Programdaki özelliştirmi vaadi de yerine getirilememişti. Toplum, henüz bu duruma hazır olmadığından, devletin ekonomideki payı azaltılmasına karşın yeterli olmamıştı. Serbest piyasa modeli, tam olarak bütün kurum ve kurallarıyla oturtulamamıştı.

1984'ten itibaren tırmanan PKK terörü de Özal'ın olumsuzluk hanesine yazılmıştı. 12 Eylül öncesi terörden bıkan halk, yeni bir terör dalgasıyla karşı karşıya kalmıştı. Bir ölçüde de bu gelişmelerden bazı kesimler Özal'ı sorumlu tutmaya başlamıştı.

Özellikle muhalefet, birinci Özal döneminde, hayat pahalılığı, PKK terörü ve yolsuzluk iddialarını ön plana çıkartarak hükümete yüklenmişti. Özal'da vatandaşa, muhalefet partilerinin iktidara gelmeleri durumunda, ülkeyi 12 Eylül öncesi döneme götüreceği mesajını vermişti.

Özal parti içi kavgaya karşı da mücadele vermişti. 1985 yılındaki ilk olağan kongre, ANAP'ta eğilimler^{*} arasındaki çekişmeyi gün ışığına çıkartmıştı (Şamil Tayyar, 23 Nisan 1993, Milliyet). "ikinci Adamlık" kavgası hareket kazanmıştı. Özal'ın bütün çabalarına karşın, kavga

bitmek bilmemişti.

Bütün bu olumsuz gelişmeler Özal'ın reformlarını bir ölçüde gölgelemişti. Bu siyasi tablo, 1986 ara seçimlerinde oya yansımıştı. Görülen seçim tablosu da, siyasi tartışmaları yeniden alevlendirmiş ve Özal'ın inişe geçtiği yorumları ağırlık kazanmıştı.

Özal, bu arada giderek azalan oy tablosu karşısında çözümü, seçim sistemini değiştirmede bulmuştu. Seçim sistemine getirilen baraj uygulaması, Özal'a iktidarı kazandırmakla kalmamış, Cumhurbaşkanlığı'na giden kapıyı da aralamıştı.

% 9 oy kaybı ile yeniden iktidara taşınan Özal, seçimden önce referandumla siyasi yasaktan kurtulan siyasetin eski kurtlarına yenik düşmemişti. Oyu azalmış ama 292 milletvekili ile Meclis çoğunluğu bakımından daha da güçlenmişti. Neredeyse tek başına Anayasa değiştirecek çoğunluğa ulaşacaktı. ANAP iktidarı yeniden yakalamakta kalmamış, 2 yıl sonra yapılacak Cumhurbaşkanlığı seçiminde tek başına söz sahibi olma olanağını da ele geçirmişti.

Seçim sonuçları ortaya ilk çıktığı günlerde Özal'ın Cumhurbaşkanlığı da tartışılarak, gündemi meşgul etmişti. Özal'ın yakın çalışma arkadaşlarından Halil Şıvgın, seçim sonrası "bundan sonra Özal tartışmasız Cumhurbaşkanı'dır" değerlendirilmesini yapmıştı (Şamil Tayyar, 25 Nisan 1993, Milliyet).

Özal'a ufukta Çankaya görünmüştü ama referandum engelini aşarak siyasi yasaktan kurtulan siyasetin deneyimli liderleri Demirel, Ecevit,

Erbakan, Türkeş yeniden siyaset sahnesine çıkmıştı. İnönü de bir yıl önce ara seçimle birlikte siyaset sahnesinde yerini almıştı. Çoğunluk Özal'daydı ama kendini zor günler beklemekteydi.

Ayrıca, oy kaybı Özal'ı düşündürmekteydi. Bu atmosferde başlayan ikinci Özal döneminde popülist politikalara ağırlık verilmişti. Bir anlamda reformist Özal gitmiş, yerine popülist Özal gelmişti. Özal, oy kaybını bir ölçüde, icraatlarının yeterince tanıtılmamasına da bağlamış, bu yüzden Özal, ikinci hükümet programında adeta savunma yaparak icraatlarını anlatmıştı.

Çok yönlü siyasi kuşatma devam ederken, popülist politikalara yönelme enflasyonu iyice yükseltiyordu. Kısa zaman programlı iyileştirmeler, bir süre sonra tekrar sosyal isyan olarak hükümete geri dönüyordu. Reformist politikaların 1983-1987 dönemine göre çok daha az olduğu görülüyor.

Bu dönemde yolsuzluk iddiaları ve hayali ihracat yeniden artıyor, 1984'te başlayan PPK terörü ciddi bir boyut kazanıyordu.

Bu kötü gelişmelere ek olarak, parti içi çekişmeler de had safhaya ulaştı. 1988 yılındaki 2.olağan kongrede suikast girişimine uğrayan Özal, aynı gün muhafazakarlar ile milliyetçilerin kutsal-ittifak kurarak MKYK listesini delmesini sadece seyretti (9).

(9) Özal, sadece kongrede değil, TBMM grubunda ve kabinede de bazı arkadaşlarıyla ters düşüyordu. 1980 yılında bürokrat olarak birlikte yola çıktıkları Kaya Erdem ile de yolları ayrılıyordu.

Bir atmosferde 26 Mart 1989 yerel seçimlerine gören Özal, büyük bir yenilgiye uğradı. "Seçim gecesi, Teşkilat Başkanı Oltan Sungurlu'nun "üzerimizden silindir geçiyor" şeklindeki değerlendirmesi ANAP'ın o günkü durumunu en iyi özetleyen ifadelerden birisi olmuştu. Özal çok üzülmüş, istifa etmeyi dahi düşünmüştü" (Şamil Tayyar, 25 Nisan 1993, Milliyet).

26 Mart sonrasında Özal için çok zor bir dönem başlamıştı. Bir vandan % 36'dan % 21.80'na düşen oy tablosu, diğer taraftan Meclis çoğunluğuna dayanarak Cumhurbaşkanı seçilme olasılığı muhalefet seçim sonuçlarına dayanarak Özal'a erken seçim baskısı uygulamaya başlamıştı.

C. CUMHURBAŞKANLIĞI DÖNEMİ

Erken seçim baskısına direnen Özal, muhalefetin ve bazı kitle örgütlerinin tepkisine karşın, Cumhurbaşkanlığı'na aday olmuş ve 31.10.1989 günü Cumhurbaşkanı seçilmişti. Özal'ın adaylığı kendi kurup geliştirdiği ANAP içinde de tepkiyle karşılanmıştı. 22 ANAP Milletvekili Özal'a oy vermemiş ancak Özal, 263 Milletvekilinin oyu ile Çankaya'ya çıkmıştı ve yerini Yıldırım Akbulut'a bırakmıştı.

Çankaya'da cuma namazı kılan, şortla askeri birlik denetleyen, otosuyla saatte 200 km hız yapan Özal, Çankaya'yı halka açmış, panel dahi yönetmişti. Açılışlara katılmış, çeşitli platformlarda alternatif modeller sunmuştu. İkinci atılım döneminde söz etmeye başlamış, siyasete dönüş planları yapmıştı.

Özal, bir çok cephede mücadele ettiğinden, rakipleri iyice artmış-

tı. Çankaya'ya çıkışına baştan beri karşı olan koalisyon ortaklarından sonra kurucusu olduğu ANAP'ı da karşısına almıştı. "Doğru bildiklerimi söylemekten çekinmem" diyen Özal, Hükümet ile "onay" mücadelesine girişmiş, hükümet Özal'a karşı by-pass kartını çıkartırken, ANAP lideri Yılmaz'da Özal'sız ANAP yaratmıştı.

Hükümet ile mücadelesi belirli aralıklarla süren Özal, Yılmaz karşısında kongre mücadelesini kaybettikten sonra yeni formüller aramaya başlamıştı. Kendisini de Çankaya'da "eli kolu bağlı" olarak görüyordu. 21.yüzyıla doğru giderken, Türkiye'nin ikinci atılım dönemini gerçekleştirmesi gerektiğine inanıyor, bu atılımı ne DYP-SHP koalisyonunun ne de Yılmaz'lı bir ANAP'ın gerçekleştireceğine inanmıyordu.

Sağlığının bozulmasına aldırmayarak bir yandan yurtiçi temaslarla geleceği yönelik siyasi hesaplar yapıyor, diğer yandan yurtdışı gezilerle politikaya yön vermeye çalışıyordu.

Son gezisinde Özal, Ermenistan'ın Azerbaycan'ı işgaline karşı gösterdiği sert tepkiyle gündemde yerini alırken, geziye katılan bazı eski ANAP'lılarla siyasete dönüş hazırlığı yapmayı da ihmal etmemişti.

Ancak 17 Nisan 1993 Cumartesi günü, Özal'ın yorgun kalbi 13 yıllık çalışma temposuna yenik düşüyordu.

II.BÖLÜM

ÖZAL'IN ÖLÜMÜNDEN ÖNCEKİ DÖNEM

Üstlendiği görevlerle ve bu görevler sırasındaki politikalarıyla Turgut Özal, Türkiye'de 1980 sonrası dönemin en çok konuşulan kişisi olmuştur. Siyasi yaşamı boyunca her fırsatta kendinden sözettirmeyi başarmış, kamuoyunun dikkatini kendi istediği konulara yöneltmek, sürekli gündemde kalmak ve yaptığı işleri bir gösteriye dönüştürmek için her olanaktan yararlanmaya çalışmıştır.

Ayrıca Turgut Özal'ın temsil ettiği siyasi hareket de 1980 sonrası dönemde Türk siyasi yaşamında belirleyici nitelikteydi. Özal ister beğenilsin isten eleştirilsin, bu dönemde siyasi yaşamı etkileyen önemli bir şahsiyet olarak yer almıştır. Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve sosyal yapısını etkilerken kullandığı üslup ve kişilik özellikleriyle de tartışma konusu olmuştur. Özellikle ekonomi ve dış politika alanındaki tavrı ve uygulamalarıyla dikkati çektiği bu dönemden "Özal Dönemi" olarak sözedilmiş, ekonomi alanındaki karar ve uygulamaları "devrim", "ihtilal", "reform" gibi sözcüklerle nitelenirken, dış politika alanında da geleneksel politikadan farklı bir çizgi izlemiştir. Davranışları da alışılmışın dışında "farklı bir devlet adamı imajı" vermiştir.

Bu bölümde Turgut Özal'ın 17 Nisan 1993 tarihinden önceki altı aylık dönemin siyasi olayları sırasında basının nasıl bir "Özal imajı" çizdiğine bakılmıştır.

Bu dönemde çizilen basın taragından oluşturulan "Özal imajı" nda olumsuz bir tutumun ağır bastığı görülmüştür. Özal, bu dönemde daha çok klasik bir Cumhurbaşkanı tanımıyla uyumlu olmayan yönleri vurgulanarak basında yer almıştır. Özellikle Cumhurbaşkanının tarafsızlığı ilkesiyle bağdaşmayan hareketleri, başkanlık sistemi tartışmaları, Anayasa ihlalleri-By-Pass, Güneydoğu sorunu, siyasete geri dönme planları vb. ile gündemi doldurmuştur.

Basın bu dönemde Özal'ın halk desteği azalmış bir parti tarafından Cumhurbaşkanı seçilmesi tartışmalarını bırakmıştır. Basında daha çok onun yetkilerini aşması ile bulunduğu makamın tarafsızlığı ilkesini çiğnemesine yönelik tepkiler duyulmuştur.

Şimdi Özal'ın ölümünden önceki dönemde yaşanan siyasi olaylar karşısında basında yer alan "Özal imajı" na kısaca bakalım.

A. ÖZAL-ANAP İLİŞKİSİ: (ARASINDAKİ GERGİNLİK)

Özal'ın Cumhurbaşkanı olduktan sonra kurucusu olduğu ANAP'la ilişkisini ayarlayamaması basında sıkça gündeme gelmiştir.

"Gerçekten Özal'a Cumhurbaşkanı sıfatını taşıdığı sürece tüm partilere eşit mesafede olması" gerektiğini öğretmek mümkün olmadı. ANAP'ı babasından miras kalmış bir parti gibi görmeye devam etti.

Tuhaftır, 1950'den önceki yıllarda yani çok partili yaşamın kurallarını henüz kimsenin bilmediği dönemde hem Cumhurbaşkanı, hem de CHP'nin Genel Başkanı sıfatını taşıyan İsmet İnönü dahi, basında

bulunduğu partinin işçilerine şimdi Özal'ın karıştığı kadar karışmazdı. Hele birtakım insanları tahrik edip Olağanüstü Kongre toplantı gibi eylemlere tenezzül etmesi akla daha gelmezdi" (Oktay Ekşi, 7 Kasım 1992 Hürriyet).

ANAP Olağanüstü Kongresi sırasında Özal'ın tarafsız olması gerektiği basında en çok yeralan konular arasındaydı. Bu dönemde Özal'a yapılan aleyhte atıfların büyük ölçüde arttığı görüldü. Özellikle Mesut Yılmaz ile ilişkisi ve siyasi geleceği hakkındaki planları basında oldukça geniş yer aldı:

"Resmî Cumhurbaşkanı, bu sıfatı taşımaya başladığından beri bilmem kaçınıcı defa Anayasayı ihlal ederek bu ay sonunda toplanacak ANAP Genel Kongresi'nde kendi genel başkan adayı olarak Sayın Mehmet Keçeciler'i ilan ettiğini söyledi. Keçeciler de Resmî Cumhurbaşkanı, siyasete geri dönerse yerini ona terk edeceğini açıkladı. Makamında Bay Özal'ın dönüşünü beklerken onun etkisi altında hareket edeceği izlenimini kamuoyunda silinemez biçimde yaratmış oldu" (Coşkun Kırca, 23 Kasım 1992, Hürriyet).

Cumhurbaşkanlığındaki süresi dolunca Özal, ANAP'ın başına tekrar geçebilmeyi kurmakta ve bu seçeneği de şimdiden elinde tutmak istemekteydi. Özal bunu elbette, ancak kendisine körü körüne sadık bir genel başkanla yapabilirdi. Zira eğer eski partisinin merkez yönetimi 1996 ekimi milletvekili genel seçiminde kendisine kesinkes sadık olmazsa, bu parti gücünü arttırarak yeniden iktidara gelse de, Bay Özal, Başbakanlığı dönemine ait konulardan Meclis soruşturmalarına hedef olmak ve

Cumhurbaşkanlığı döneminden de Yüce Divan'a sevk istemleriyle karşılaşmak durumunda kalmaktan ötürü ciddi durumlarla karşılaşabilecekti. Özal, bundan dolayıdır ki, iktidar rüzgarının yeniden ANAP'ın yelkenine dolanabileceğini hesaplıyarak, eski partisinin başına kendisine bağlı bir merkez yönetimi getirmek hevesindeydi.

Cumhurbaşkanına göre, kendisi ANAP'ı başlıca dört siyasi akımın bir sentezi olarak kurmuştu ve bu formül bir sihirdir. Zira, Özal'ın ANAP içinde bağdaştırmaya çalıştığını söylemeye çalıştığı akımlar, aşırı sıfatı ile anılması adet olmuş, Türk milliyetçiliği akımı, muhafazakar ve liberal akım, sosyal demokrat akım ve din köktenciliği akımıdır. Fakat Özal'ın ANAP içinde ekmeğe çalıştığı ve pek cılız kalmış federasyonculuk, Türkiye'de birden fazla halk bulunduğu ve Cumhuriyetin kültür ve dil birliği ilkesini hatalı bulma yolundaki görüşlerini, din köktenciliği harici diğer üç akımla fikir planında bağdaştırmak mümkün değildir. İşte ANAP bu sebepten ötürü hiç bir zaman kaynaştırıcı bir pota olabilmiş değildir. Bu dört akımın ANAP içinde mevcut oluşu, sadece ÖZAL'a kendi kişisel siyasi çıkarlarına göre bu akımlar arasında oynamak ve denge oyunları kurmak imkanını vermiştir.

7 Kasım 1992 tarihli Milliyet Gazetesi'nde Derya Sazak "Cumhurbaşkanı Özal'ın ANAP kongresi öncesinde başlattığı değişim turlarında, Mesut Yılmaz'ın alternatifi olarak yeni isimler ortaya atıyor" derken, 13 Kasım 1992 tarihli Milliyet gazetesinde Ali Sirmen "politikayı aşağılara düşüren Özal'ın kendi partisini ber Allah'ın günü mıncıklaması sonucu ağırlık ve sorumluluklarını çoktan yitirmiş olan Turgut Bey

den arınmış bir ANAP'ı doğurabileceğini söylemektedir.

Bu dönemde basında çıkan yazılar, ANAP'ın yükselişini Mesut Yılmaz'ın başarısından daha çok, Özal'ın yanlış tutumuna bağlamaktadırlar. Örneğin;

"KONDA'ya göre şu anda siyasal yelpazenin birinci partisi ANAP'tır. Hem de Özal'ın ya da Özal ailesinin değil, kırkbeş yaşındaki Mesut Yılmaz'ın ANAP'ı. Yılmaz'ın ANAP'ını % 29'a yükselten tek etken, Çankaya konuğu Bay Özal'ın durmadan ANAP'ın içişlerine karışması epey haksız biçimde genç ANAP liderini yıpratmaya çalışmasıdır. Kısacası ANAP, Bay Özal'ın dönemindekinden daha üstün bir duruma gelmişse, bunda Yılmaz'ın başarısından çok, Özal'ın yanlış tutumu etkili olmuştur ve olmaktadır" (Oktay Akbal, 21 Kasım 1992, Milliyet).

Bekir Coşkun da 25 Kasım 1992 tarihli Hürriyet'te aynı düşüncesini şöyle anlatıyordu:

"Özal, Mesut Yılmaz için 'memleketi idare edemez' dediğinde, ANAP oyları tırmanışa geçti...

Turgut Bey, 'kafası da boşmuş....' dedi, ANAP iktidar alternatifi...

Yani, Turgut Bey, punduna getirip, Mesut'a bir yumruk ya da kafa atacak olsa, bakarsınız ANAP iktidar.

Mesut Yılmaz, ANAP'ın Özal tarafından hep uzaktan kumanda ile yönetildiğini söylüyor; oylar iki puan artıyor".

Rauf Tamer Mesut Yılmaz'a verilecek oyların hepsinin Özal'ı red anlamına gelip gelmediği üzerinde duruyordu.

"Mesut Yılmaz ile Özal arasındaki çekişmenin asıl sebebi, Mesut Yılmaz'ın partiyi bir emanetçi gibi değil de, bir Genel Başkan gibi yönetmek istemesi ve partinin kapılarını Özal'ın müdahalelerine kapatma kararlılığının göstermesidir. Bunun sonucu olarak da Semra Özal, İstanbul İl Başkanlığı'ndan ayrılmak zorunda kalmıştır" (27 Kasım 1992, Hürriyet).

Ertuğrul Özkök Kongre sonuçlarını şöyle bildiriyor! "Bugün ANAP'a oy verenler kimi destekliyor? Sonuç şu: Yarısı Yılmaz, üçte bir, Özal diyor. Ancak geri kalan kısmı hâlâ kararsız" (3 Ocak 1993, Hürriyet)

Özal, Türkiye'nin sorunlarının ağırlaşacağını ve halkta da 'bu sorunları Özal çözer' görüşünün oluşacağını düşünüyordu ve ANAP'a dönüş yolunu açık tutabilmek için "Olağanüstü Kongrede" Mesut Yılmaz engelini ortadan kaldırmak istiyordu. O sırada çıktığı bir TV programında bunu açıkça söylüyordu "Cumhurbaşkanı Özal, Rüstem Batum Show'da Mesut Yılmaz'ı defterden sildiği izlenimini veriyor" (Derya Sazak, 13 Kasım 1992, Milliyet).

Emin Çölaşan'da Özal'ın bu davranışını şöyle yorumluyordu:

"ANAP Genel Başkanlığı olayında Mesut'u ve Yıldırım'ı desteklememiş...Aslında ANAP'la müdahale etmiyormuş...Fakat daha sonra -her zaman olduğu gibi- kendisiyle çelişkiye düşüp anlatıyordu...Mesut erken seçimi 1992 yılında yapmak istiyormuş. Ona demiş ki, 1991'de yap ve

avantajlı ol...Kendisine bu konuda yardımcı olmuş. Fakat sonra Mesut iğin ucunu kaçırmış. Şu anda ANAP'ta hiç kimseyi desteklemiyormuş. Dışarıdan müdahale etmiyormuş (Koskoca Cumhurbaşkanı yalan söylemeyeceğine göre, demek ki birileri bizi işletiyor). Politikaya belki dönermiş. Memleket kendisine ihtiyaç duyarsa ve bu istek dile getirilirse dönebilirmiş" (13 Kasım 1992, Hürriyet).

Özal, o sıralarda siyasete geri dönme isteğini Köşk'e topladığı ANAP milletvekili gruplarına da anlatıyordu. "Turgut Bey zaman zaman 'illa dön' diyen vatandaşlardan gelen mektupları da onlara okumuyor değil" (Bekir Coşkun, 12 Kasım 1992, Hürriyet).

Özal'ın ANAP'a duyduğu ilgi basında, aleyhinde pek çok yazı ve haberde yer aldı. Bunun yanında lehinde bu konuyla ilgili bir iki yazıya da rastlandı. Özal'ın politikaya geri dönerek, ANAP'ın başına geçme isteğini Mehmet Barlas şöyle yorumluyordu: "Eğer Mesut Yılmaz, eski ANAP'ın icraatını, ileride kendisinin aşabileceği şekilde bir işaret verseydi, bugün Özal'ın ANAP'a dönük hiçbir beklentisi olmazdı...

Aslında, Özal'ın da, bunca yıllık iktidardan sonra tekrar aktif siyasete dönmeyi düşünmemesi lazım" (8 Kasım 1992, Hürriyet).

"Cumhurbaşkanı Özal, ağzını her açtığında, bir kısım aydınlar, 'tarafsızlık ilkesini çiğnedi' diye fetva verir...

Aslında, Özal'ın tarafsız olduğunu söylemek de, savunmak da tabii pek kolay değil...Kendisinin de böyle bir iddiası yok zaten. Bir

partinin kurucusu ve aynı partinin başkanlığını yapmış...

Doğduğu gün Cumhurbaşkanı olsaydı...Veya siyasetten değil de Silahlı Kuvvetlerden gelseydi...Tarafsız olmasa bile, partisiz olabilirdi" (Mehmet Barlas, 21 Aralık 1992, Hürriyet).

Kongre Mesut Yılmaz lehine sonuçlanınca basının ANAP'ın yanında yer aldığı görüldü.

"Hiç Őüphe yok ki, 1992 sonlarının yükselen partisi ANAP'tir. Bunda, koalisyon hkmetinin yarattığı hayal kırıklığının rolü vardır ama atılım iki başka sebepten gerçekleŐmiŐtir. Parti Turgut Beyin sultasından kurtarılmıŐtır. Ve daha iyisi zallar partiyi kendi kendilerine kendilerinden arındırmıŐlardır. Onlar Mesut Yılmaz'a zarar verelim derken, ANAP kamuoyu nezdindeki en büyük handikapını sırtından atmıştır. "Özal Operasyonu" Şüphesiz zaten ANAP'ı hanedana bağlı, hatta 'Tontona sempati duyan sade vatandaşı' rahatsız etmiştir. Ama ANAP bunda, kazançlı çıkmıŐtır" (Metin Toker, 3 Ocak 1993, Milliyet).

Kongreden Mesut Yılmaz çıkmıştı ve zal'ın arkasında artık hiç bir siyasi desteğin olmadığı anlaŐılmıŐtı. "Mesut Yılmaz, O'na en büyük darbeyi indirmiŐti. zal, arkasında hiçbir siyasi güç kalmadığının bilinci içindedir" (Metin Toker, 16 Ocak 1993, Milliyet).

B. BAŞKANLIK SİSTEMİ TARTIŞMALARI

Cumhurbaşkanı Özal'ın Başkanlık sistemi görüşleri ve isteği ANAP Genel Kongresi'nden daha önce gündeme gelmişti. Basında bu dönemde oldukça sık bu konu üzerinde durdu.

"Yılmaz'ın tahminine göre, Özal, son seçim sonuçlarını da başkanlık sistemi tartışmaların desteklemek için kullanacak. 'Bakın bu sistemle bir yere varılmıyor, istikrarlı bir hükümet çıkarmak mümkün değil' diyecek.

Kısaca, Özal'ın başkanlık sistemi tartışmasında mesafe alabileceği tahmini yapılıyor.

Cumhurbaşkanı Özal, ilk defa Houston'da prostat ameliyatı olduğu günlerde hasta yatağında verdiği bir demeçte, parlamenter sistemin tıkandığı tezini işlemeye başlamıştı" (Ertuğrul Özkök, 11 Kasım 1993).

Basında, Özal'ın Başkanlık Sistemi'ne ilişkin görüşleri gündemi meşgul etme şeklinde yorumlayanlar da vardı. Ali Sirmen 20 Aralık 1992 tarihli Milliyet gazetesinde şöyle diyordu:

"Turgut Bey, Türkiye'yi bir kez daha yapay bir sorunla meşgul etme oyununa girişmiş, basındaki yandaşları da onun peşinden gitmişlerdir".

Cumhurbaşkanı Özal ise oturduğu koltukta eli kolu bağlı olduğundan aktif hale gelebilmek için planlar yapmaya devam ediyor ve bunları açıklamaktan da hiç çekinmiyor!

"Cumhurbaşkanı Özal, en geç gelecek yıl sonunda ekonominin ciddi bir kriz atmosferine gireceğini umuyor. Böyle bir ortamın da kendisi gibi 'radikal reformlar mimarı' bir siyasetçiye talep yaratacağını umuyor" (Ertuğrul Özkök, 21 Kasım 1992, Hürriyet).

Özal'ın başkanlık sistemi görüşlerine ek olarak aynı zamanda aktif politikaya dönüp parti de kurabilirdi. Bu durum basında sıkça gündeme geldi.

"Kendine yeni bir parti kurmakta olan Özal'ın yeni hedefi neymiş: İkinci Cumhuriyet...." (Bekir Coşkun, 8 Aralık 1992, Hürriyet).

Mehmet Barış'ın da bir yazısında değindiği gibi, Özal Cumhurbaşkanı olduğu halde, oturduğu koltuğu hafif buluyor olsa gerek ki tekrar başbakan olmak istiyordu.

Özal'ın istediği aslında Fransız sistemine yakın bir başkanlık anlayışıydı. Ancak danışmanları Amerikan sistemi üzerinde duruyorlardı. Özal, bir yandan danışmalarına yeni bir siyasi sistemin temelleri ile ilgili araştırma yaptırırken, bir yandan da eski klasik eğilimlerin dışında yeni bir mozaik arıyordu.

"Köşkten gelen haberlere göre Reis-i Cumhur hazretleri Özal, geceleri oturup değişim programını" kaleme alıyor.

Herhalde Özal'ın kendine göre bir 'başkanlık sistemi' nin peşine düştüğünü, bunu millete yutturmak için de oturup bir 'değişim programı' nı hazırlatmakta olduğunu tahmin etmişsinizdir.

Hazırlatmakta olduğu 'değişim programı çerçevesinde, görüşlerini açıklamaya devam ediyor...Misal dış politika nasıl olacakmış':

'Aktif dış politika...'

Amerika 'he' derse bu iş olur... Amerika'nın 'he' demesi lazım... Görüyor musunuz değişimi? Sanki oldum olası Amerika'nın 'he' demesine bakılıyormuş gibi..." (Bekir Coşkun, 23 Aralık 1992, Hürriyet).

Yeni yılla birlikte Özalcı parti çalışmaları hızlandırılmış ve kurulacak partiye isim arayışları da başlamıştı. Özal, ANAP için lider olarak düşündüğü Keçeciler'e, yeni oluşturacağı bu sistemde yer vermiyordu. O'nun muhafazakarlık yanının bu oluşuma zarar vereceği görüşündeydi. Bu konuyla ilgili görüşmelerini ise Menderes'le yapmaktaydı. Özal, yeni siyasi bir gücü kurmaya çalışıyordu. Asıl amacı ise kurmak istediği 'başkanlık sistemi' nin tabanını bulmaktı".

Bu amacına kavuştuğunda kamuoyuna şöyle diyecekti:

"Beni başkan yapın, size İkinci Cumhuriyeti kurayım" (Bekir Coşkun, 8 Ocak 1993, Hürriyet).

Bu tartışmalar sürerken, bazı yazarlar da O'nun Çankaya'dan inmiyeceği inancındaydı:

"Turgut Beye kanıp huruç hareketine girişen ve onun damgasını yiyenlerin şaşkın, perişan durumları olayın böyle değerlendirilmesi sonucudur. Her kim ki, Özalların Çankaya'dan, orada kalabilecekleri sürenin son dakikasının son saniyesinden önce incekleri inancındadır,

hemen gidip bir soğuk duşun altına girmelidir" (Metin Toker, 3 Ocak 1993 Milliyet).

Rauf Tamer'de 9 Nisan 1993 tarihli yazısında bu konudaki tereddütlerini ve görüşlerini şöyle dile getiriyor:

"Tarafsız Cumhurbaşkanı olarak kal diyoruz, kalmıyor...Pekâlâ aktif politikaya dön diyoruz dönmüyor...

- Demirel'le barış.

Barışmıyor.

- Öyleyse, ipleri iyice kopar.

Hayır. Koparmıyor.

- Mesut'un arkasına geç, destek ver.

Vermiyor.

- Öyleyse, in Çankaya'dan yeni parti kur.

Hâlâ kurmuyor.

Geçimsiz çocuklar gibi...Herkesle kavgalı...

Halbuki, Türkiye'nin Özal'a ihtiyacı var. Verdiği hizmetlerden dolayı, Türkiye'nin ona teşekkür borcu da var...Kabul.

Ama Özal, 1983'te 4 eski eğilim bir araya getirmekle övünürken, şimdi bütün eğilimlerle tek tek kavgalı...Arkasındaki siyasi taban da şaşkın..."

C. ANAYASA İHLALLERİ VE BY-PASS YASALARI

Cumhurbaşkanı Özal'ın Cumhurbaşkanı olduktan sonra tarafsızlığı basında sıkça yer alan konular arasındaydı. Hatta parti hizipciliği yaptığına dahi çeşitli yorumlara neden oldu.

"Tarafsızlığı Anayasa emri olan Cumhurbaşkanlığı'na tensip edilmiş kişi, açıkca parti hizipciliği yapıyor.

Dün çağdışı ilan ettiği hizip başlarıyla işbirliği yaparak..."
(Nail Güreli, 27 Kasım 1992, Milliyet).

Basında yer alan tepkilere göre, tarafsız ve partiler üstü olması gereken Cumhurbaşkanı makamına oturmuş bir kişinin, bırakın tarafsızlığını ve partiler üstü kalmayı, 'partim' dediği bir parti içindeki çekişmelere bile karışması ve açıkca taraf tutması zaten başlıbaşına bir skandal niteliği taşımaktaydı. Tek başına bu nitelik dahi onun Cumhurbaşkanlığından indirilmesi için yeterli bir sebepti.

Özal'ın Cumhurbaşkanlığı sırasında aktif politikayı yapması ile tepkileri üstüne çekmiştir. Örneğin;

"Genellikle aktif politika denen politika tarzı, elbette eğlenceli bir tarzdır. Hele sık sık riziko olmaya, hüner göstermeye meraklıysanız. Ne var ki, Cumhurbaşkanı makamı aktif politika yeri değildir, içte de, dışta da" (Kurthan Fişek, 9 Aralık 1992, Hürriyet).

"Özal'ın taraflı mı, tarafsız mı, davrandığı konusunda anket düzenleniyor. Sonuçlar ise şöyle:

Özal, tarafsızlık ilkesini çiğniyor : % 75

Çiğnemiyor, tarafsız davranıyor : % 25

Ankete katıların % 70'i ise Özal'ın tarafsızlık ilkesini çiğnemesini ülkenin zararına buluyor" (Yavuz Donat, 9 Aralık 1992, Milliyet).

10 Aralık 1992 tarihli yazısında Emin Çölaşan, sorumsuz Cumhurbaşkanı'nın, Meclis'i bile bağlayan Anayasa Mahkemesi kararlarına karşı çıkmaya çalıştığını, yaptığı işlerin denetime tabii tutulamayacağını iddia ettiğini, ancak bu hukuk savaşından Anayasa Mahkemesinin galip çıktığını söylüyor.

Bilindiği gibi Özal, Cumhurbaşkanı olduktan sonra, özellikle Anayasa Mahkemesi üyeleri arasında kendi hesabına bir çoğunluk yaratma çabası içindeydi. Adeta bir gün Yüce Divan sıfatıyla görev yapabilecek olan bu organda kendine gerekebilecek bir altyapıyı oluşturma çabası içindeydi. Bu durum basında sıkça yer aldı.

"Ama gün geldi, bu ülkede Turgut Özal Cumhurbaşkanı oldu ve bu yetkileri kullanmaya başladı. Şimdi yüksek yargı organlarının tümünde Özal'ın bizzat seçtiği kimseler var. Sorumsuz Cumhurbaşkanı önüne gönderilen adayları iyice inceliyor ve kendisine en yakın olanları, sözünden hiçbir zaman çıkmayacağına inandığı kimseleri buralara seçiyor.

Örnek mi istiyorsunuz? İşte Anayasa Mahkemesi üyelerinin tümünü, Anayasa uyarınca bu sorumsuz Cumhurbaşkanı seçiyor. Yetkileri arasında Cumhurbaşkanı'nı Yüce Divan sıfatıyla yargılamakta var. Cumhurbaşkanı

vatana ihanet ettiği takdirde, bu kuruluş tarafından yargılanacak" (Emin Çölaşan, 19 Aralık 1992, Hürriyet).

Emin Çölaşan vatana ihanet ettiği takdirde Özal'ın Anayasa Mahkemesi tarafından yargılanacağını söylerken 25 Aralık 1992 tarihli yazısında da zaten "Bir Cumhurbaşkanı ne kadar sorumsuz olursa olsun, Anayasayı böylesine gözgöre göre çiğneme hakkına sahip midir? Oturduğu o yüce makamda partacilik oynama hakkına sahip midir? vatana ihanet ettiğini şöyle anlatıyor:

"Evet, devletin başındaki sorumsuz şahıs Anayasayı hergün çiğniyor. Burada soruyorum. Yok mudur bunun cezası? Bir Cumhurbaşkanı vatana nasıl ihanet eder? Anayasayı çiğnemek vatana ihanet midir, yoksa değil midir?"

Özal'a göre bir kere delinmekle Anayasa ihlal edilmiş sayılmazdı. Ancak Özal'ın atamalarıyla ilgili ortaya çıkan sorunlardan biri bitiyor, diğeri başlıyordu. Atamalar, yasalarla sık sık çelişiyordu.

"Turgut Bey Anayasa'yı hiçe sayıyor, dilediğini yapıyor ve sonunda yargıyı tühmet altında bırakırken, tehditlerle karşı karşıya getiriyor, bununla da yetinmeyip onu görevini yapan az, göreve bigane hale sokmaya çalışıyor" (Ali Sirmen, 17 Ocak 1993, Milliyet).

Öte yandan, Özal yaptığı illegal atamayı haklı olarak kabul etmeyen ve yasal olanaklarını kullanan Anayasa Mahkemesi Başkanı'na yahtığı saldırılarla, Başkan'ın can güvenliğini daha tehdit altına sokan bir ortam yaratmıştı.

"Ettiği tarafsızlık yeminini tutmayan, partilerden birine 'benim partim' diyebilen, yeni bir parti kurmak için açıkca temaslarda bulunan, atama yapacağı görevlere zorunlu koşullardan yoksun insanları atayan bir Cumhurbaşkanı, sorumsuzluk zırhının gerisine sığınarak, bütün Anayasa düzenini ihlal eder durumda değil midir?" (Mümtaz Sosyal, 16 Ocak 1993, Hürriyet).

Cumhurbaşkanı tarafından tümüyle kendi çıkarları doğrultusunda kullanılan Anayasa maddeleri açık bir şekilde ortaydı. Yargı ve özellikle yüksek yargı organları, bütünüyle keyfi davranışlarına maruz kalmaktaydı.

Bu arada Cumhurbaşkanı Özal, hükümet tarafından sevk edilen birçok kararnameyi de imzalamayarak, bu yüzden kamu hizmetini de yer yer aksatmaksaydı. Bu duruma engel olmaya çalışan Demirel-İnönü ikilisi, "Özal bizi engelliyor" gerekçesi ile TBMM'ye bir "by-pass" yasası getirdiler. Çıkacak bu yasa ile Cumhurbaşkanının imzası gerekmeden, kararnameler ve kararlar yürürlüğe girebilecekti.

Özal'ın keyfi tutumlarını biraz olsun engelleyecek olan by-pass yasasına ilişkin görüşlerini Rauf Tamer şöyle anlatıyor. "Özal'ın açıklamalarına bakılırsa by-pass denilen yasa, devleti işletmeden ziyade sanki milleti işletmek için çıkarılmıştır" (7 Mart 1993, Hürriyet).

Son tartışmalar sırasında Özal'ı az da destekleyen kişi ise Mesut Yılmaz'dı. "Nitekim son günlerde Yılmaz, gerek Bay-Pass'ta olsun gerek diğer tartışmalarda olsun devamlı Özal'ı desteleyen demeçler vermiştir"

(Bekir Coşkun, 6 Mart 1993, Hürriyet).

Bu tartışmalar sürerken yaptıklarına neden bulmaya çalışır görünmekteydi. Özal, Cumhurbaşkanı olduğu ilk günden itibaren 'Kenan Evren tipinin' dahi ötesine geçeceğini 'alışılmış bir Cumhurbaşkanı' olmayacağını açıklamıştı. 'Alışırılar, alışırılar' diyerek de beklentiyi başkalarının üzerine atmıştı.

Ne var ki, Türkiye bu tarz 'padişahvari Cumhurbaşkanı'na alışmamıştır. Tam aksine oldukça büyük tepkilerle karşılaşmıştı. Turgut Özal 'alışırılar, alışırılar' türü anlayışını sürdürdüğünden Kenan Evren tipi bir Cumhurbaşkanı düşünülerek o makama verilmiş yetkilerin budanması zorunluluğu, kendiliğinden ortaya çıkmıştı.

Üstelik Özal'da niyetlerini hiç saklamamaktaydı. Basındaki adamlarını toplayarak onlardan kendi şartlarını açıklamalarını istemişti. Bunlardan birincisi; Hükümet, Cumhurbaşkanının meşruiyetini tanımalıydı. Böyle bir sorun pek olmadığından ikinci şartta Özal'ın esas isteğinin ortaya çıktığını görüyoruz: "Hükümet kendisinden yararlanmaya - özellikle dış dünyadaki nüfuzu, ağırlığı ve etkisi gözönünde alınarak- istek duymalıydı.

Basında bu isteklere karşı şöyle bir tepki geldi. Metin Toker; yanan metazariye ancak koca bir 'haydi canım sende' çekilir ki by-pass bunun frenkçe adıdır" (7 Martı 1993, Milliyet)

Özal, isteklerine by-pass türü engellemelerle karşılaşınca biraz yumuşayarak uzlaşmaya çalıştı.

"Cumhurbaşkanı şöyle yaptığı, böyle dedi, doğru ama hakkını teslim etmek gerekir ki, tutu şu meşhur by-pass konusu için, bazı gazetelerimizin ifadesiyle ateşkes önerdi" (Oktay Ekşi, 9 Mart 1993, Hürriyet).

Bundan sonra Özal, Çankaya'dan 'onursuzca indirmenin' konuşulduğu siyaset meydanında herkes birdenbire uzlaşmacı kesildi, eline kalemi olan 'uzlaşmak lazım' diye yazar oldu, özellikle "Özal Yanlıları..."

D. ÖZAL VE DIŞ POLİTİKA

Özal, 1980'li yıllarda kendisini başarıya taşıyan rüzgarları iyi kullanan bir siyasetçi. Bu yıllarda, Türkiyenin değişimine dış açılmasına önyak olmuştu ve oldukça puan kazanmıştı. Basında buna ilişkin olumlu bir imaj yaratılırken, aksi görüşler de gündeme gelmişti.

Özal'ın ABD'nin etkisinde çok fazla kaldığına ilişkin görüşler basında sık sık yer almaktaydı. Özellikle Körfez Savaşı sırasında Özal'ın bu tutumu oldukça fazla tepki almıştı. Bu durum inceleme yaptığımız dönemde de gündeme geldi.

Körfez Savaşı sırasındaki aşırı Amerikacı tutumların Özal'dan kaynaklandığını ve artık Irak halkına karşı düşmanca bir davranışın söz konusu olmadığı söylene bile, arkasında Batılı küçük devletlerin bulunduğu bir ambargoya, körü körüne uymanın, bunu değiştirmek için hiçbir şey yapmayışın Irak'a Türk-Irak ilişkelerine ve dolayısıyla Türkiye'ye zarar vermediği söylenemez" (Mümtaz Sosyal, 25 Aralık 1992, Hürriyet).

"Çekiç Güç" ü Türkiye'de üstlendiren ABD değil, Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın bizzat kendisidir" (Sedat Ergin, 24 Aralık 1992, Hürriyet).

Körfez Savaşı sırasında Bağdat bombalanırken, Başkan Bush, Cumhurbaşkanı Özal'la telefon konuşmaları yapıyor diye Türk kamuoyu odaklarının bir bölümünden ne tepkiler yükselmişti.

Hatta diğer dönemlerde basında yer alan yorumlara göre, Özal, Bush'u arayarak, ona "nasihatlar" dahi verirdi. "1983-87 arasında, Davos'un sönmeyen yıldızları Türkiye ve Turgut Özal'dı. 1983-87 arasında Özal konuştuğu zaman, Davos'ta bulunan yabancı başbakanlar, sanayi ve bankacılık dünyasının devleri, onu hayranlıkla dinlerdi.

"Kısacası Türkiye 1980'lerde Özal'ı çıkartarak, ekonomi dünyasının yıldızı olmuştu" (Mehmet Barlas, 6 Şubat 1993, Hürriyet).

Turgut Özal, cesur ve atak bir kişiliğe sahipti. Cesaretini ve ataklığını hem iç, hem dış politikaya da yansıtmıştı.

"Ne yapar Özal?...Amerika'nın ne isteyeceğini önceden kestirip muhtemel istekleri kendi kararı gibi ortaya atar. Körfez Krizi'nde de böyle yaptı. Hem Amerika'dan aferin aldı, hemde kamuoyu önünde boyun eğmiş pozisyonuna düşmedi. Emirlerliği de belli ustalık isteyen bir iş" (Melih Aşık, 21 Ocak 1993, Milliyet).

Özal'ın bu dönemde Amerika'ya yapacağı gezi basında geniş yer aldı. Clintonın Amerikan başkanı seçilmesinden sonra ilk defa yapacağı

görüşme, randevu talebinden, yurda dönüşe kadar oldukça sansasyonel bir şekilde işlendi. Özellikle resmi bir ziyaret olmayışı nedeniyle Özal bu konuda şimşekleri üzerine çekti.

"Özal'ın Beyaz Saray'a bu kez yapacağı ziyaret, protokol açısından bakıldığında, Başkan Bush döneminde kendisine gösterilmiş olan kabul düzeyinin gerisine düşmektedir. Bush Özal'ı bir çalışma yemeğine alıkoymayacaktır. Görüşme süresi, Körfez krizindeki yardımları unutulmayan Türk Cumhurbaşkanı ve şahsında temsil ettiği Türk halkını gücendirmeyecek, Türkiye ile ilişkilere verilen önemin altını çizecek, ancak yanı zamanda yönetimin "iş ilişkisini" yürüttüğü hükümeti ikinci plana düşürdüğü izlenimini yaratmayacak bir ölçü arayışının yansımasıdır" (Sedat Ergin, 8 Şubat 1993, Hürriyet).

Bu Amerika gezisinde Bosna-Hersek'e yapılacak olan müdahale'nin konuşulması beklenmekteydi. Türkiye'de de Özal'ın resmi ziyarette bulunmadığına dair tepkiler artmakta ve Özal'ın görüşlerinin kişisel olacağı ve Türkiye'yi bağlamayacağı tartışılmaktaydı. Bu tartışmalarda, hükümetin iki ayrı kanadı iki ayrı kutuba ayrılıyordu. "İnönü, SHP grubunda Özal, Türkiye'yi temsil edemez gibi anlamsız konuşmalar yaparken, Başbakan Demirel ve SHP'li Dışişleri Bakanı Çetin, Özal'a hem bilgi hem de diplomatik destek veriyorlardı" (Mehmet Barlaş, 10 Şubat 1993, Hürriyet).

Özal'a göre ise kendisi, Clinton'ın karşısına Kafkaslar'dan Orta-doğu'ya Orta Asya'dan Balkanlar'a kadar geniş bir coğrafyaya uzanan istikrarsızlık alanının merkezinde tarihiyle, jeopolitiğiyle, siyasi

nüfuzu ile söz sahibi bir ülkenin temsilcisi kimliğiyle çıkmıştı. Bu durumu Sedat Ergin olumlu bir tutumla şöyle anlatıyordu:

"Sonuçta, Özal-Clinton görüşmesi, Türkiye açısından yalnızca yararlı geçmiştir ve Sayın Özal'ın da bu durumu bir başarı olarak görmeye herhalde hakkı vardır" (10 Şubat 1993, Hürriyet).

Özal'a göre, Başkan Clinton kendisinden "fevkalade" etkilenmişti. Yine O'na göre sık sık görüşeceklerdi. Zaten Özal, Türkiye ile ABD arasındaki ilişkileri 'genişletilmiş işbirliği' olarak adlandırmaktaydı ve olayın daha önce 'Bush-Özal' ilişkileri olarak algılanıp 'küçümsemesini' eleştirmekteydi.

Ertuğrul Özkök, Özal-Clinton görüşmesinin başarılı olduğu yorumunu yaparken (11 Şubat 1993, Hürriyet), Altan Öymen, bu görüşmenin hayal kırıklığı yarattığı yorumunu yapmaktaydı.

"Ülkemizde Özal'ın muhatapları üzerindeki 'ikna gücü' nün etkisine bir büyüye inanmış gibi kayıtsız-şartsız inananlar vardır. Onlar bu konudaki kararlarını çoktan verdiler. Madem ki Özal, Clinton'la görüşecekti, öyleyse sonu elbette, 'sırp çetelerinin havadan bombalanmasına'da ikna edecekti. 'Boşnaklara uygulanan ambargonun kaldırılmasına da...

Ama buna Özal'ın ikna gücü de yetmedi. Ama zaten baştan beri bilinmeliydi, yetemezdi. Özal bunları elbette söylemeliydi. Basınıımızdaki bazı haber ve yorumlarla, kamuoyunu yanlış beklentiler içine sokmasınlar" (20 Şubat 1993, Milliyet).

Özal'ın Amerika gezisi Clinton görüşmesi haricinde dı sıkça gündeme geldi. O sırada Türkiye'de terör eylemlerinin artması nedeniyle Özal'ın saz meclisinde olmaması gerektiği türünde yorumlar yapılmıştı.

"Peşinde Leman Sam, Coşkun Sabah ve ince saz heyeti ile Amerika Turnesini sürdürmekte olan Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Florida da oturmuş terör tahmini yapıyor.

'Bunu yapanlar içte de olabilir, dışta da....Maksatları farklı farklıdır, aynı noktaya gite ihtimalleri vardır..." (Bekir Coşkun, 3 Şubat 1993, Hürriyet).

Özal'ın Amerika gezisinde ayrıca Amerika'nın siyaset ve yönetim bilimi alanında en seçkin okullarından biri olan (Harvard Üniversitesi ne bağlı Kennedy School of Government) konferans vermek üzere davet edilmesi ve burada oldukça iyi bir kabul ve beğeni görmesi basında yer almıştı.

"Kendi ülkesinde Harvard profösürlerinden gördüğü kabulden çok farklı bir düzlemde algılanan bir Özal var. Ancak Türkiye dışına çıktığı ve özellikle de ABD sınırlarından içeri girdiği ondan itibaren tanınmış bütün araştırma kuruluşlarının kapılarını açtıkları, en saygın üniversitelerin konuk ettikleri, televizyon kanallarının mülakata çıkarmak için rekabete giriştikleri ve Bosna'dan Irak'a kadar pek çok konuda Amerika'dan kamuoyuna mesajını aktarabilen, sözü dinlenen ve yalnızca sempati gören bir Özal...

Amerikan kamuoyu karşısında güçlü imajını neden kendi kamuoyu

karşısında tekrarlayamadığı, herhalde Turgut Özal olgusunun açıklanmasında yanıt aranması gereken sorunlardan biri olmalı....." (Sedat Ergin, 4 Şubat 1993, Hürriyet).

Özal, ölümüne değin, hatta son günlerine kadar yurtdışı gezileriyle dış politikaya yön vermeye devam etmiştir.

Son gezisinde Ermenistan'ın Azerbaycan'ı işgaline karşı gösterdiği sert tepkiye gündemde yerini almış, hükümet ile bazı dışişleri çevrelerindeki rahatsız etmişti.

E. ÖZAL VE GÜNEYDOĞU SORUNU

Özal'ın Güneydoğu Anadolu'da yaşanan PKK sorununun başlamasına neden olduğuna ilk federasyon fikirlerinin ortaya atılmasında parmağı olduğuna dair fikirler, basında oldukça sık gündeme gelmişti. Oktay Ekşi bu konudaki görüşlerini şöyle anlatıyordu;

"Öyle ya...Önce Bende de Kürt kanı vard diye lafa başladı... Ya Atatürk'ün de Türk-Kürt Federasyonu düşündüğüne ve Birinci TBMM de Kürdistan mebusları da bulunduğu ilişkin tarihi gerçeklere aykırı sözlerine ne demeli?

Sayın Özal'ın ağızından çıkan bu sözler, bir ülkenin Cumhurbaşkanı-na hiçbir şekilde uygun düşmemektedir. Nitekim eminiz ki, dünyanın hiçbir ülkesinde kendi ulusunu oluşturan toplum kesimlerinin etnik kökenlerini ikide bir sorgulayıp ortaya çıkartan hiçbir devlet başkanı yoktur. Çünkü böyle bir tavrın toplumsal yaşamda 'şu kökenli, bu

kökenli, türünden ayrımlar yaratacağı bilinir. Bu da sadece ulusal birliği bozmak isteyenlerin işine yarar" (11 Kasım 1992, Hürriyet).

"Erih, Şemdinli baskınından sonra Başbakan Özal, olayı şöyle tanımlıyordu: 'Büyütülecek bir durum yok. Basit bir eşkiyalık olayıdır, bastırılmıştır". İşte 1984'teki bu tanı ve Yönetimin bundan sonraki büyük savsaklamaları sonucu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bugünkü kanlı ortama geliyordu..." (Emin Çölaşan, 5 Aralık 1992, Hürriyet).

"Tabuları yıkan adam görüntüsüyle övünen Özal'ın bu konuyla ilgili açıklamaları, Emin Çölaşan tarafından şöyle değerlendiriliyordu:

"Bu bölgeye ait ayrıntılı bir plan-program yapsın, sorunu kavuştursun, sorunları yerinde görüp çözüm arasın, uygulamaları denetlesin, böyle bir alışkanlığı yoktu!" (5 Aralık 1992, Hürriyet).

Aslında Özal, kürtler konusunda bir takım şeyler de yapmıştı. Saddam'ın 'Halepçe' benzeri bir soykırıma girişeceği korkusuyla, yüzbinlerce Iraklı Kürt Türkiye sınırına yığıldığında, Özal, kürtler evlerine dönmedikleri taktirde, Türkiye'nin başına büyük bir dert açacağını düşünmüştü. Hatta o dönemde, kürtlerin dönüşünü sağlayacak askeri bir operasyonun gerçekleştirilmesi için Bush'u ikna etme çabasına dahi girişmişti. Bu konuda İngiltere Başbakanı John Major de Özal'ı desteklemişti. Daha da ileriye giderek Özal, Başkan Bush'u ikna edebilmek için üstü kapalı şantajda başvurmuş, gerekirse Türkiye'nin Kuzey Irak'ı işgal edeceği imasında bulunmuştu. Özal'ın ayrıca Musul ve Kerkük üzerinde de bir takım düşleri vardı. Bu düşlerin üzerine Saddam

Türkiye'ye karşı tehditlerde dahi bulunmuştu.

"Ben Türkiye bir Kürdistan hediye edeceğim ki, Musul ve Kerkük'e göz koymak nedir anlasın" sözünü yerine getiriyor ve bu büyük göçle birlikte Kürtçülük sorununu da büyük boyutlara ulaştırıyordu.

Ekim 1992'de Özal'ın 'Türkiye istemezse Kürt Devleti Olmaz' demesinden iki gün sonra, sanki ona nisbet yapar gibi, Kürt Federe Devleti ilan ediliyor ve Türk sınırına 'Kürdistan'a Hoşgeldiniz' levhası asılıyordu" (Emin Çölaşan, 5 Aralık 1992, Hürriyet).

F. DEĞERLENDİRME

Bu dönemde Özal ile ilgili olarak oluşan imajda daha çok yönetsel özelliklerin ağır bastığı görülmüştür. Gazeteler, Özal'dan bahsederken dikkatleri en fazla Özal'ın Cumhurbaşkanlığıyla ilgili yetkileri aşmasına çekmişlerdir. Basın tarafından olumsuz bir imaj yaratılmıştır. Özal'a yapılan aleyhte atıfların büyük ölçüde arttığı görülmüştür. Kendi kurarak iktidara getirdiği partisi olan ANAP'la ilişkilerini ayarlayamamış, partiler üstü konumundaki makamında siyasetle uğraşmış, aktif siyasete dönme planları yapmış bir Cumhurbaşkanı olarak gündemde kalmayı başarmıştır.

Özal'ın az da olsa bulunduğu makamın anayasal sınırlarına çekildiğini gösteren her davranışı basında olumlu bir puan almasına neden olmuştur. Ayrıca yine devlet yönetimiyle ilgili başarılı politikaları da gündeme getirilmiştir. Örneğin; dış politika.

Dış politika konusunda oldukça olumlu bir "Özal imajı" sergileyen basın, geriye dönerek Körfez Krizi dönemine atıflarda bulunmuştur. Özal'ın başarılı bir kriz politikası uygulandığına dair bildirimlere yer vermiştir. Ayrıca ABD ile ilişkilerine ve Başkan Bush'la olan dostluğuna ve Clinton'la yaptığı görüşmeye atıflarda bulunulmuştur.

Bu dönemde ayrıca Güneydoğu'da yaşanan PKK sorunuyla ilgili olarak basında olumsuz bir tutum sergilenmiştir. Bu konuyla ilgili çok fazla bildirim yer almasa da, atıfların oldukça ağır olduğu gözlenmiştir.

Bu dönemde Özal'la ilgili olarak basında oluşan imajda daha çok yönetsel özelliklerin ağır bastığı görülmüştür. Geçmişte aktif siyaset yaptığı zamanlarda kalan yönetimle ilgili özellikleri de gündeme gelmiş, ancak bu karşılaştırma yapma amacına yöneliktir.

Özal'ın bu dönemde olumsuz bir imaj sergilemesinin nedeni olarak, olumsuz üslup ve başarı kazanamamış politikalarının onu yıpratması, Cumhurbaşkanı olduktan sonra uzlaşmaz ve umursamaz bir tutum sergilemesi gösterilebilir.

III.BÖLÜM

ÖLÜMÜNDEN SONRAKİ DÖNEM

Turgut Özal, Türkiye'nin son dönemine en derin damgayı vuran devlet adamıdır. Son 10 yıl boyunca en çok konuşulan, en çok tartışılan, en çok eleştirilen siyasetçiydi. Bazılarına göre, siyasetçiler arasında ufku en geniş olanı, en büyük değişimleri gerçekleştirenidir. Bazılarına göre de Türkiye'ye köşe dönme felsefesini getiren, ülkenin dışarıdan yönetilmesini kurumlaştıran kişidir.

Özal ve yaptıkları ölümüne kadar sıkça tartışıldı. Ölümünden sonra da uzun bir zaman gündemi doldurmayı başardı. Hakkında olumlu ya da olumsuz eleştiriler basında sıkça yer aldı.

Özal'ın ölümünden sonra basında çıkan yazılarda, ölümünden önceki yazılardan daha olumlu atıflarda bulunuldu. Bu olumlu atıflar, bu dönemde yaratılan "Özal imajı" açısından yapıcı bir rol oynadı. Özal'ın ölümünden sonra yaratılan bu olumlu imaja bakabilmek, Özal'ın hangi özelliklerine ne kadar atıfta bulunulduğuna bakmakla mümkün olacaktır. Bu özellikleri de 4 kategoride birleştirebiliriz;

- A- Felsefi özellikler
- B- Üslup özellikleri
- C- Yönetimsel özellikleri
- D- Kişisel özellikleri

Özal'ın sahip olduğu özellikleri ayrıştırırken, hangi özelliğin hangi kategoride yer aldığını anlamak için bu kategorileri de tanım-

lamak gerekmektedir. Bunlar:

1. Felsefi Özellikler: Özal'ın ideolojisine, görüşlerine, düşünce sistemine inançlarına, zihniyetine ve belli bir politik konuda nasıl bir konumda yer aldığına atıfta bulunan bildirimler bu grupta toplandı. "Özal modeli", "Özal sistemi" bu özellikleri içeren kategoride yer aldı. Laiklik, demokratlık, Atatürkçülük, liderlik, tarikatçılık, aşırırcılık gibi.

2. Üslup Özellikleri: Özal'ın davranışlarından kaynaklanan özellikleri, davranış biçimi, bir eylemi gerçekleştirme yöntemi, çeşitli çevrelerle ilişkileri ve bu çevrelere karşı tutumu, propaganda biçimi ve konuşma biçimi ile ilgili bildirimler bu kategoride değerlendirildi. Örneğin; uzlaşmacılık, bencilik, keyfilik, partizanlık, güçlülük, etkinlik, tutarsızlık vb.

3. Yönetmel Özellikleri ile ilgili kategori ise, Özal'ın yönetici (parti başkanı, başbakan, cumhurbaşkanı) olarak görevini yerine getirirken yaptıklarını, yönetimin çeşitli kademelerinde üstlendiği görevleri, başarılarını, başarısızlıklarını, yetkilerini nasıl kullandığını, nasıl politikalar uyguladığını, somut sorunlarla ilgili eylem ve kararlarını ön plana çıkaran bildirimler, bu bölümde yer aldı. Ayrıca onun idari yeteneklerini vurgulayan bildirimler de ayrı gruba alındı.

4. Kişisel Özellikleri: Doğuştan gelen asli, ayrılmaz özelliklerini vurgulayan, kişiliğini, fiziksel görünüşünü, belli bir andaki

görüntüsünü, ruh halini tanımlayan bildirimleri kapsadı. Zeka, bilgi, dürüstlük, kendine güven, içtenlik, alçakgönüllülük, kibir gibi...

Özal'ın ölümünden sonra gündemde uzun süre kalması ve bu saydığımız özelliklerine sıkça rastlanması nedeniyle kategoriler açıklanırken özelliklerinden örnekler halinde, belli başlıları verilmeye çalışılmıştır.

A. FELSEFİ ÖZELLİKLERİ

Ölümünden sonra basında yer alan yazılarda Özal'la ilgili olumlu bir imaj sergilendi. Özal'ın siyasi hayatının (başbakanlığı + cumhurbaşkanlığı) değerlendirilmesinin yapıldığı bu dönemde Özal'ın imajındaki baskın özelliklerden bir kısmında felsefi özellikler oluşturuyordu. Özal'ın felsefi özelliklerinin içinde en çok ağırlık verilen konular arasında "serbest piyasa ekonomisi ve kitlerin özelleştirilmesi", "Özal modeli", "siyasi reformları" yer alıyordu.

Özellikle ekonomik atılımlarına ilişkin yazılar oldukça fazlaydı. Bunda Özal'ın konulara hep ekonomik açıdan yaklaşmasının ve ekonomik konuları iyi bilen bir yönetici görüntüsü vermeye çalışmasının etkisi olduğu söylenebilir.

"Ekonomi, değişime gebeydi..

Yenilenme gerekliydi...

Dış pazarlar böyle istiyordu...

Özal bunu 13 yıl önce gördü...

Dünya'da egemenlik kuran pazar ekonomisinin dört köşesinin, Türk

ekonomisinin de çatılması için harekete geçti...

Serbest kur...

Serbest fiyat...

Serbest faiz...

Sübvansiyonsuz devlet..." (M.Doğru, 18 Nisan 1993, Milliyet).

"Ülke ekonomisinin dünya ekonomisi ile bütünleşmesini sağladı"
(Hadi Uluengin, 21 Nisan 1993, Hürriyet).

"Özal, iktisad bilirdi. Türk ekonomisinin 'serbest pazar' sistemine doğru yönlendirerek, iktisat tarihimize geçmiştir" (Ege Cansen, 22 Nisan 1993, Hürriyet).

"Türkiye'nin dünya ekonomisiyle bütünleşmesinde, Batı'ya ekonomik açılımında yaşamsal bir rol oynadı. Türkiye'nin AT'a tam üyelik başvurusuna imzasını atmış olması, bu rolünün en somut ifadesidir" (Sedat Ergin, 22 Nisan 1993, Hürriyet).

"Turgut Özal, iktisadi gelişmemizin yolunun serbest piyasa ekonomisinden geçtiğini, devletçiliğin çıkar yol olmadığını, özelleştirmenin ve dışa açılmanın gerekliliğini benzerlerinden on yıl önce keşfetmiş ve Türkiye'nin pek çok gelişmiş sanayi ülkesinin önüne geçmesini sağlamıştır.

Borsa da Turgut Özal'ın direktifiyle kuruldu" (Muharrem Karsu, 19 Nisan 1993, Milliyet).

Ekonomiyle ilgili olumlu bildirimlerin yanında olumsuz bir takım

bildirimler de yer alıyordu. Bunlar genelde, yüksek enflasyon, serbest rekabet, 'KİT sendromu', 'ANAP zenginler', 'hayali ihracat'la ilgili oluyordu.

Özal'ın kendisi ile Atatürk arasında paralellikler kurulmaya çalışıldı. "Mustafa Kemal ile birlikte, entellektüel açıya sahip ikinci lider oldu" (Hadi Uluengin 20 Nisan 1993 Hürriyet). "Turgut Özal, Atatürk'ten sonra Türkiye'nin en büyük reformcusu rolünü oynadı..." (Necati Doğru, 18 Nisan 1993, Milliyet). Bunun yanında Atatürk'le yapılan kıyaslamalar bazı olumsuz tepkiler de aldı: "Atatürk'le kıyasladılar. Tabuları yıktığını ilan eden Özal, Atatürk'le hiç kıyaslanır mıydı? Acaba bundan hoşlanır mıydı? (Emin Çölaşan, 22 Nisan 1993, Hürriyet). Ayrıca "Atatürk'e katlandığı son zamanlara kadar belliydi. Son zamanlarda Atatürk'ü anlamaya ve sevmeye başladığı izlenimi veren bazı sözleri dikkati çekmekteydi. Ama Ata'yı özümsemesini beklemek için artık çok geçti" şeklinde yorumlar da yapılıyordu (Oktay Ekşi, 18 Nisan 1993).

Özal'ın laik olmadığı ve Cumhurbaşkanı olmasıyla birlikte Cumhuriyetin temel ilkelerinden biri olan laiklik ilkesinin tehlikeye girebileceği üzerinde duruldu. "Özal, laik Türkiye'de Cumhurbaşkanı olmasını gerektirecek temel siyasi nitelikten yoksundur. Çünkü bize kalırsa Özal laik değildir" "T.C.'nin temel taşı olan laikliği koruyan hiçbir tavrı yoktu. Buna karşılık laikliği koruyan hiçbir tavrı yoktur. Buna karşılık laikliği zaafa uğratacak her eylem ve gelişmeye en azından sempati duyduğunu gösteren sayısız örnek vardı" (Oktay Ekşi, 15

Ekim 1992, 18 Nisan 1993, Hürriyet). Bunun aksini söyleyenler de oldu. Örneğin; "Cumhuriyet Türkiye'sine damgasını vurmuş olan ve dini devlet tahakkümü altına alan 'laikperest' tabuyu kırdı. Gerçek anlamda laikliği sergiledi. Laikperestlerin şamatasına rağmen, 'Hacca giden, alenen namaz kılan, Kur'an okutan, Nakşibend türbesini ziyaret eden ilk devlet adamı oldu. Ama aynı Özal, eşiyle elele dolaşan veya kızını özgür ilişkilerinde serbest bırakan hoşgörülü şahsiyetinden de taviz vermedi. Turgut Özal, Türkiye'nin gerçek laikliğe geçiş devrimine de öncülük etti" (H.Uluengin, 21 Nisan 1993, Hürriyet).

Yine bu dönemde sivilleşmeye yaptığı katkılarında da sözediliyordu. "Bütün Cumhuriyet tarihinde politikayı gerçek anlamda sivilleş-tiren ilk önder Özal oldu. Elitlerin sultası dokunulmaz ve tartışılmaz tabu olmaktan çıktı. Zira o, atanmışların her şart altında seçilmişlerin yönetim ve denetimi altında olması gerektiğini bir siyaset düsturu haline getirdi" (Hadi Uluengin, 20 Nisan 1993, Hürriyet). "Hakikaten bugün eğer 'hangi emekli Orgenerali Cumhurbaşkanı seçmek lazım? diye düşünmek zorunda değilsek, bunu büyük çapta Turgut Özal'a borçluyuz. Çünkü Evren'in ardından Özal'ın 'mutlaka bir sivil Cumhurbaşkanı seçilsin' diye ısrar etmesinin bugünkü tabloda payı büyüktür" (Oktay Ekşi, 22 Nisan 1993, Hürriyet).

Özal'ın Türkiye'ye Başkanlık sistemini getirmeye çalıştığı ve güçler dengesi açısından bunun doğurabileceği sakıncalar üzerinde duruluyordu.

Özal'ın dört eğilimi birleştirdiği görüşü bu dönemde de sözedili-

yordu. "Cumhurbaşkanını uğurlamaya gelen büyük kalabalık, Türkiye mozaiğinden kesitler sundu, Özal'ın felsefesini yansıtan dört eğilim cenazede buluştu" (D.Sazak, 22 Nisan 1993 Milliyet). "Dört eğilim birleşti, Özal'ı yolcu ediyor. Tam bir mozaik bu. Siyasetin kritik bir döneminde şimdi o, tüm eğilimlere el sallayarak, 4 eğilim, 5 eğilim, 6,7 eğilim, kaç tane varsa hepsine el sallayarak sonsuza gidiyorsa, bu sevgi yumağından Türkiye'ye yansiyacak mutlaka başka güzellikler olmalı, mutlaka..." (Rauf Tamer, 22 Nisan 1993, Hürriyet).

B. ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

Özal'ın ölümünden sonra gazetelerde yer alan yazılarda Özal'ın üslubunu ilgilendiren bildirimler geniş yer tuttu. Bunların büyük bölümü lehindeki atıflardan oluşuyordu. En çok vurgulanan üslup özellikleri ise; ortaya attığı tartışmalarla gündemi kendi istediği biçimde belirlemesi, siyasi iradesi empoze etme biçimi, yeni bürokratlarını atama, oluşturduğu Dışişleri ağırlıklı kadro, hükümeti kamuoyu önünde eliştirmesi, Cumhurbaşkanırken kendi ürettiği bir politikayı empoze etmesi kaş yaparken göz çıkarma yeteneği, kendisine zarar verebilecek işleri patdadanarak yapmak.

Turgut Özal'ın gündem belirleme tutkusu basında oldukça sık yer aldı. Örneğin; "Gündeme hakim olma konusunda büyük bir yeteneği vardı" (M.Aşık, 18 Nisan 1993, Milliyet). Ölümüyle gündemi yine belirlediği üzerinde oldukça fazla atıfta bulunan yazarların bir çoğu öldüğüne daha inanmadıklarını belirtiyorlardı. "Doğrusunu istesenez insanın inanası da gelmiyor... Sanki her an ortalığı karıştıracak bir

demeç verecekmiş gibi..." diyen Bekir Coşkun, günlük politikaların artık eskisi kadar çekişmeli-tartışmalı-renkli olmayacağı görüşünde (18 Nisan 1993, Hürriyet).

Turgut Özal'ın kendine ait bir yönetme üslubu olduğu, değişik bir yapıya sahip olduğu basında sık sık yeraldı. Ertuğrul Özkök, bu üslubun artık Türkiye'de kabul görmüş bir politikaya dayandığını, kim ne derse desin, "Özal üslubunun bundan sonraki Türk siyasetinde bir ölçü olarak kalacağını, Özal'ın bu ülkeye bıraktığı en büyük mirasın bu olduğunu, ekonomik konularda ve ülkeyi yönetme üslubunda çıtayı yükseğe koyduğunu söylemektedir (27 Haziran 1993, Hürriyet).

Özal'ın farklı üslubu, Türk siyasetine daha doğrusu Türk hayatına bir çok bakımdan örnek olmuştur. Olumlu ya da olumsuz... Özal'a benzemek, onun yaptıklarını yapmak, ölümünden sonra diğer liderleri O'nunla kıyaslamak, bunları basında sık sık gördük. Mehmet Barlas bu konuda şunları söylüyordu. "O gibi olmak, politikacılar için ciddi bir nedektir artık" (21 Nisan 1993, Hürriyet). Ertuğrul Özkök de bu düşüncesini şöyle açıklıyordu. "Unutmayalım, artık hepimizin önünde, aşmamız gereken bir "Özal sendromu" var. Artık her Cumhurbaşkanı, her başbakan onun standartlarına, onun yarattığı ölçülere göre tartılacak, değerlendirilecek" (23 Nisan 1993, Hürriyet).

Özal'ın kendisine ait üslubu konusunu Oktay Ekşi, 15 Temmuz 1993 tarihli Hürriyet gazetesinde şöyle anlatıyordu. "Özal'a kadar hiçbir Cumhurbaşkanınının, hükümeti kamuoyu önünde eleştirdiğine ve kendisinin ürettiği bir politikayı kamuoyuna empoze ettiğine tanık olmadık".

Bazen de kendine ait üslubu nedeniyle bazı hatalar da yapmıyor değildi. Sedat Ergin şöyle anlatıyordu. "Üslubuda kendisi için önemli bir handikap oldu. Kaş yaparken göz çıkarma yeteneği güçlüydü. Kendisine zarar verebilecek işleri patdadanak yapabilmesi, zarar gördükten sonra dert etmeyişi ve bundan da ders almayışi gibi.. Bu bağlamda, pek çok doğru ve haklı kararı, üslubuna kurban oldu" (22 Nisan 1993, Hürriyet).

Özal'ın başlangıçtaki yumuşak üslubu, son zamanlarda biraz daha dışavurumcu hal almıştı. "Başlangıçta Özal'da duygularını bastırır, daima bilinen yumuşak üslubuyla konuşurdu. Siyasetin ağır yükü Özal'ı son yıllarda "duygularını dışa vuran insan haline getirmişti" (Taha Akyol, 28 Temmuz 1993, Milliyet).

Farklı üslubu nedeniyle farklı bir Cumhurbaşkanı olacağını söyleyen Özal'ın ciddiyetsizlik, keyfilik, bencillik, basına karşı olumsuz tutum, kayırmacılık, gibi olumsuz üslup özellikleriyle basında sık sık yer alması onun basındaki imajının oluşumunda büyük rol oynadı.

C. YÖNETSEL ÖZELLİKLERİ

Bu dönemde Özal'ın tüm siyasi hayatı boyunca yaptıkları, yapmak istedikleri üzerinde duruluyordu. Örneğin; Turgut Özal, ülkemize, gerek devlet bürokrasisinde, gerekse siyasal hayatta üstlendiği görevlerde, büyük hizmetlerde bulunmuş bir devlet adamımızdı. Siyaset hayatındaki tavırları ve uygulamaları zaman zaman çok tartışılmıştır. Bu siyasetin gereğidir. Turgut Özal'ın ülkemize yaptığı hizmetler, tartışılan yanla-

rından çok, ama çok daha fazladır. Ülkemizin, başta iletişim ve ulaşım alanları olmak üzere altyapı eksiklerinin giderilmesinde de, gene Özal dönemlerinde, büyük mesafe alınmıştır. Türkiye bugün, uluslararası ilişkilerde büyük önem taşıyan bu alanlarda, bölgesine ve hatta bölgesi dışındaki pek çok ülkeye göre çok daha ileri durumdadır. Ve bunda Özal'ın büyük payı vardır. Bunlar gibi, gerek iç, gerek dış politika alanında, Özal hesabına kaybedilecek daha pek çok şeyi saymak mümkün" (Altan Öymen, 18 Nisan 1993, Milliyet).

"Türk siyaset ağacına, silinemeyecek derin bir çentik attı" (Necatı Doğru, 18 Nisan 1993, Milliyet).

"Türkiye'nin son 13.yılına damgasını vuran, geçmişte önemli kararlarda ve siyasal dönemeçlerde imzası bulunan Cumhurbaşkanı Turgut Özal, aramızdan ayrılıyor" (Yalçın Doğan, 18 Nisan 1993, Milliyet).

"Onun ülkesine yaptığı sayısız hizmetten ve gerçekleştirdiği reformlardan küçük bir bölümünü vaat ve hayal olarak sunmak bile bir politikacıya ömür boyu sürececek bir itibar getirir... Türk kamuoyu nefes nefese tam 8 yıl Özal reformlarının peşinden koşup bunları anlamaya çalıştı" (Mehmet Barlas, 11 Nisan 1993, Hürriyet).

Bu dönemde Özal'ın yönetsel özelliklerine ilişkin olumlu bildirimler oldukça fazlaydı. Ancak burada bunların hepsini tek tek yazmak mümkün olmamaktır. Bunun yanında yönetsel özelliklerinden olumsuz olarak atıflarda bulunanları da vardı. Emin Çölaşan Özal'ı sürekli eleştiren köşe yazarlarından. Ölümünden sonra 18 Nisan 1993 tarihli

Hürriyet gazetesi'nde şöyle bir yorum yapıyordu. "Turgut Özal son 13 yılına damgasını vurdu. Beğenelim veya beğenmeyelim, bu böyle oldu. Ben kendisini eleştirdikçe bazıları sorardı...Hiç mi iyi iş yapmadı? Elbette yaptı. Bir ülkede bunca zaman söz sahibi olan kişinin iyi iş yapmaması mümkün müdür? Ama onları yazanlar vardı. Ben olaylara farklı bir açıdan bakar ve eleştirirdim. Çünkü Özal'ın Türkiye'ye getirmek istediği düzene karşıydım".

"Ben Turgut Özal'ı hiçbir zaman tutmadım. Takunyalı kardeş diye anıldığı; 1977 de MSP adayı olduğu; MESS Başkanı seçildiği günden bu yana Özal benim gözümde belli bir azınlığın yararına çalışan bir kişiydi. 12 Eylül'deki tutumu; başbakan yardımcılığı; beş generalin her dediğini, her yaptığını desteklemesi, sonra o yine o generallerin 'adayı' olarak parti kurması, 'rakip' siz bir seçimde seçim kazandırılması, başbakanlığında 12 Eylül tutumu sürdürmesi, hepsi hepsi yadın kamuoyuna ters düşen işlerdi" (Oktay Ekşi, 20 Nisan 1993, Milliyet).

'Başbakan Yardımcısı ve Başbakan' sıfatıyla ülkeye hizmet verdiği 1980'li yıllarda her müteşebbisin eline bir çanta alıp 'satacak malım var' diye yabancı ülkelere akın yapmasını o sağladı. Bu kampanya 'hayali ihracat' kapılarını da sonuna kadar açtığı için büyük eleştiri aldı. Özal, iyi bir politikaçydı, ama politikadaki başarıları kadar yanlışları da göze batmaktaydı. Örneğin; bir başka görev geldiği zaman da, bir önceki görevi sırasında taşıdığı yetkilere sahipmiş gibi hareket ederdi. O nedenle Cumhurbaşkanı seçildikten sonra da Başbakanlık yetkilerini kullanabilecekmiş gibi davranmakta sakınca görmedi. Gerçi son

zamanlarda Anayasa'nın kendisine tayin ettiği yeri ve pozisyonu kabul edilmiş gibi görünmeye başlamıştı, ama ona da maalesef ömrü yetmedi. Günlük siyasi rekabetler yüzünden, Özal'ı, en fazla beğenenler bile, onu överken, araya 'fakat bu Turgut Bey'de çok hatalar yaptı' lı cümleler ekliyorlardı" (Mehmet Barlas, 21 Nisan 1993, Hürriyet).

D. KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ

Bu dönemde basında çıkan yazılarda, Özal'ın genelde olumlu kişisel özelliklerine atıfta bulunulduğu görüldü. Zeki, yaratıcı, değişik, vizyon sahibi, kavgacı, kafasına koyduğunu yapan, hayal gücü geniş, düşleri olan, dinamizm sahibi, ihtilalci, cesaretli, atılgan, yüreği sevgi ve hoşgörü dolu, kadercı, inançlı, bilgili, kararlı tonton, Çankaya'nın şişmanı, çetin ceviz, ele avuca sığmaz yaramaz çocuk, çağdaş, kriptik konuşmayı seven vb. özellikler Özal'ın ölümünden sonra basında oluşan imajında sık sık yer alan özelliklerdi.

Özal'ın hayal gücünü kullandığına dair atıflar yapıldı. Örneğin; "Ancak, 2000 ler dünyasında "hayal gücü" nü zorlayarak, yer edinme; projeleriyle 'kavizma' yaratma çabalarıyla Turgut Özal, Türkiye'nin siyasal yaşamında unutulmayacak bir isim oldu. Olumlu ya da olumsuz yönleriyle silinmeyecek izler bıraktı" (Derya Sazak, 18 Nisan 1993, Milliyet).

Yavuz donat Özal'ın kişiliğindeki bu özelliklerinin bir çoğunu bir yazısında biraraya getiriyordu:

"Turgut Özal...

Vizyonları olan siyasetçi.

İdealleri olan bir devlet adamı...

Ve kavgaları olan bir insan...

Davasası için son güne kadar uğraştı.

Türkiye'nin yetiştirdiği ender 'çok yönlü' siyasetçilerden biri.

Konuşacak, kavga edecek, sertleşip-yumuşayacak, küsecek, barışacak kurduğu partiyle ters düşüp yeni parti kurmaya kalkışacak...

Gazetecilerle, siyasetçilerle mahkemeleşecek...

Otomobilinin direksiyonuna geçip, hız sınırını aşacak, gençlerle yarışacak...

O, Özal'dı.

Değişikti.

Değiştirilmesi de imkansızdı.

Kafasına koyduğunu da mutlaka yapacaktı.

Çoğunu yaptığı gibi" (18 Nisan 1993, Milliyet).

Yılmaz Çetiner'in de kişisel özelliklerinden şu şekilde bahsettiği görülüyordu. "Hayat dolu bir insandı Turgut Özal... Aklın alamayacağı kadar mütevazî aynı şekilde mağrur. Cin gibi zekiydi... Cesurdu, süratli ve kesin karar verebilme yeteneğine sahipti" (21 Nisan 1993, Milliyet).

Kavgacı, inatçı, kafasına koyduğunu yapan, Özal özelliklerini şöyle anlatıyordu Yalçın Doğan; "Kavgayı hiç elden bırakmıyor. Hiç bir şeyi unutmuyor. İnsanları tek tek marke etmeyi hiç ihmal etmiyor. Zaman

zaman bunları gülerek yapıyor. İnatçı kişiliğinden hiç ödün vermiyor. İnsanlar Özal'ı bir seviyor, bir ondan uzaklaşıyor. İnsanları bir sevindiriyor, bir üzüyor. Politikada da öyle, sosyal çevresinde de öyle... Politikasında kafasına koyduğunu mutlaka gerçekleştiriyor. Ama ne pahasına olursa olsun... İnsan ilişkilerindeki iniş-çıkışlar ona vız geliyor. Bazen gönül alıyor, bazen oralı bile olmuyor. Ama hepsinden önemlisi 'hiç unutmuyor'...." (18 Nisan 1993, Milliyet).

"Türkiye'de aktif, mücadeleci, yenilikçi, değişimci, orjinal fikirli olmanın ne demek olduğu, '0' tartışılarak, somutlaştı" (Doğan Heper, 18 Nisan 1993, Milliyet).

"Şüphesiz Özal'ın sevecen kişiliğinin, hoşgörüsünün, afacan bir çocuk kadar dinamik, genelde çok cesur, atılgan, son derece zeki ve yüksek derecede ikna gücüne sahip bir politikacı olmasının yarattığı sevgi halesi de şüphesiz dünkü cenaze törenine yansımıştı. Çünkü onu bu taraflarıyla seven kimbilir kaç yüz binlerin de Cumhurbaşkanıydı" (Oktay Ekşi, 23 Nisan 1993, Hürriyet).

E. DEĞERLENDİRME

Bu dönemde basında yer alan yazılarda Özal'la ilgili olarak olumlu bir imaj sergilendi. Özal'ın siyasi hayatının bir değerlendirilmesinin yapıldığı bu dönemde en çok konuşulan, en çok tartışılan, en çok eleştiren siyasetçi oldu. Aktif siyaset döneminde olduğu kadar, cumhurbaşkanlığı yaptığı dönemde de sürekli gündemde kalan Özal, ölümünden sonra da bu özelliğini korudu. Hakkında olumlu veya olumsuz eleştiriler

hâlâ güncelliğini korumaktadır.

Özal'ın ölümüyle birlikte basın, siyasi hayatının yanlışlarını doğrularını uzun süre gündem konusu yaptı. Gündemde kalmayı seven bunun için çeşitli yollara başvuran ve bunu başaran Özal ölümüyle yine gündemde kalmayı başarmıştır.

Bu dönemde basında yaptığımız incelemelerde, Özal ile ilgili olarak oluşan imajda üslup ve yönetsel özelliklerinin baskın olduğu görülmüştür. En çok vurgulanan üslup özellikleri arasında, gündemi belirleme biçimi, siyasi iradesini empoze etme biçimi, partizanlık, keyfilik, umursamazlık gibi tutumlar yer alırken, baskın yönetsel özellikleri arasında da, sorumsuz olması gerektiği, değişik yönetim üslubu, hükümete müdahale etmiş ön plandaydı.

Özal'ın basındaki imajında yer alan felsefi özellikler de geniş yer tutuyordu. Özellikle "Özal Modeli", "Serbest Piyasa Ekonomisi", "Siyasi Reformları" gibi Özal'ın Türk siyasi hayatına getirdiği ve üzerinde sıkça tartışılan konular felsefi özelliklerin en baskın olanlarıydı. Basında yaygın görüş, siyasi hayatta felsefi açıdan bir değişim yarattığıydı.

Özal'ın ölümünden sonra basında çıkan yazılarda daha çok onun olumlu kişisel özelliklerine atıfta bulunulduğu dikkat çekmektedir. Onun için ihtilaki, cesaretli, inançlı, kararlı, çetin ceviz, çağdaş vb. gibi kişiliğini belirleyici öğeler sık sık gündeme geldi.

Özal, ölümünden sonra da eleştirildi. Ancak bu dönemde basın tarafından yaratılan "Özal İmajı" yaşadığı dönemdekinden daha olumluydu. Basın sürekli gündemde olan Özal ölümüyle de uzun bir süre gündemi doldürmüştü.

SONUÇ

Günümüzün çok partili demokratik toplumlarında, partiler arasındaki farkların giderek azalması, siyasi liderin parti ve ideolojinin önüne geçmesine neden olmuş ve siyasetin de liderlerarası bir tür yarış haline bürünmesini sağlamıştır. Bu süreçte propaganda etkinlikleri de öncelikli olarak seçim kampanyaları sırasında, seçmene en kısa sürede ulaşmayı sağladığı için reklamcılık teknikleri kullanılmaktadır. Bu propaganda etkinlikleri sırasında daha çok lider üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Günümüzde propaganda etkinlikleri kitle iletişim araçları ile yürütülmektedir. Üstelik sadece seçim kampanyaları sırasında değil, günlük siyasi hayatta da bu tür propaganda çalışmaları yoğun bir şekilde yapılmaktadır. Bu durum daha çok seçmenin enformasyona ulaşma ve onu yorumlama yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Böylelikle kitle iletişim araçları yoluyla "lider imajı" sergilemektedir.

Seçmen davranışlarının oluşmasında seçmen oyuna talip olan siyasetçilerin özellikle siyasal parti liderlerinin kitle iletişim araçlarında oluşan imajı bir ülkedeki siyasal gelişmelerin kavranması ve açıklanması için önemli bir araştırma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle bu araştırma, kitle iletişim araçlarından biri olan basında şekillenen lider imajına yönelik bir araştırma olmuştur.

Araştırmaya 1980 sonrası Türk siyaset yaşamında oynadığı rolün önemi ve kitle iletişim araçlarının olanaklarından oldukça iyi yarar-

lanmayı bilen örnek lider olarak Turgut Özal seçilmiştir. Turgut Özal'ın basın tarafından nasıl algılanıp yansıtıldığıнын saptanması, ölümünden önceki ve sonraki altı aylık dönemlerde basındaki imajının değerlendirilmesi, siyasi yaşamdaki gelişmelerin anlaşılabilirliği açısından önemli görülmüştür. Basında Turgut Özal imajındaki genel eğilimlere ve bu eğilimlerin de zaman içinde ortaya çıkan değişimlerin saptanmasına çalışılmıştır.

Bu araştırma için iki günlük gazete seçilmiştir. Hürriyet ve Milliyet. Araştırma dönemi olarak da Özal'ın ölüm tarihi olan 17 Nisan 1993 den 6 ay önce ile 6 ay sonrası arasındaki dönem seçilmiştir. Bu dönem boyunca bu gazetelerin köşe yazıları taranmıştır.

Özal'ın ölümünden önceki dönemde dönemin siyasi olayları karşısında basının nasıl bir Özal imajı çizdiğine bakılmıştır. Bu dönemde çizilen "Özal imajı" nda olumsuz bir tutumun ağır bastığı görülmüştür. Özal, bu dönemde daha çok klasik bir cumhurbaşkanı tanımıyla uyumlu olmayan yönleri vurgulanarak basında yer almıştır. Özellikle cumhurbaşkanının tarafsızlığı ilkesiyle bağdaşmayan davranışlarıyla, başkanlık sistemi tartışmaları Anayasa ihlalleri - By-Pass, Güneydoğu sorunu ve siyasete gere dönme planı ile gündeme gelmiştir. Basın, bu dönemde Özal'ın halk desteği azalmış bir parti tarafından cumhurbaşkanı seçilmesine karşı çıkmayı bırakıp, yerine Özal'ın yetkilerini aşmasına ve makamının tarafsızlığını ihlal edici davranışlarda bulunmasına yönelik tepkiler duyuyordu. Özal'ın makamının anayasal sınırlarına çekildiğini gösteren her davranışı olumlu bir puan almasına neden olurken, devlet

yönetiminde başarı kazandığı politikalarda gündeme gelmeye başladığı gözlenmiştir.

Bu dönemde Özal ile ilgili olarak oluşan imajda daha çok yönetsel özelliklerin ağır bastığı görülmüştür. Gazeteler, Özal'dan söz ederken dikkatleri daha çok Özal'ın cumhurbaşkanlığıyla ilgili yetkileri aşmasına çekmişlerdir. Başka bir deyişle daha çok olumsuz bir tutumun baskın olduğu görülmüştür. Genel olarak bakıldığında bu dönemde basında Özal ile ilgili olarak "sorumsuz Cumhurbaşkanı" imajı ağır basmıştır.

Bu dönemde Özal'la ilgili en olumlu özellik ise dış politika konusunda verdiği olumlu görüntü olmuştur. bu dönemde Körfez Krizi dönemine atıflarda bulunulmuştur. Özal'ın bu kriz dönemindeki başarılı dış politikasına ilişkin bildirimler basında yer alıyordu. Ayrıca Özal dış ülkelerde prestij sahibi bir politikacı olarak sunulmuş ve bu durumun Türkiye'nin dış ülkelerdeki itibarı ve etkinliği açısından taşıdığı öneme değinilmiştir.

Ayrıca yine bu dönemde, geçmişte aktif siyaset yaptığı zamanlarda kalan yönetimle ilgili özellikleri de oldukça sık gündeme gelmiştir. Çoğunlukla karşılaştırma yapma amacıyla ve yine çoğunlukla Özal'ın yönetsel yetenekleri, uyguladığı politikalar, başarıları, başarısızlıkları gündeme gelmiştir.

Özal'ın ölümünden sonraki dönemde, aktif siyaset yaptığı zamanlar ve cumhurbaşkanlığı yaptığı zamanların toplamı, başka bir deyişle siyasi geçmişinin yanlışlarının doğrularının, yeteneklerinin, tüm

özelliklerinin vb. bir tahlili olmuştur. Bu dönemde diğer döneme nazaran oldukça fazla söz edilmiştir.

Bu dönemde yaptığımız incelemede, Özal'ın en çok gündeme gelen ve imajında baskın olan özelliklerin saptanmasına çalışılmıştır. Özal ile ilgili olarak oluşan imajda üslup ve yönetsel özelliklerinin baskın özellikler olduğu görülmüştür. Gazeteler Özal'ın ölümünden sonra ondan bahsederken dikkatleri daha çok Özal'ın üslubuna ve yönetimle ilgili özelliklerine çektiler. En çok vurgulanan üslup özellikleri başında, gündemi belirleme biçimi, siyasi iradesini empoze etme biçimi, partizanlık, keyfilik, umursamazlık gibi tutumlar geliyordu.

Bu dönemde, Özal'ın tüm siyasi hayatı boyunca yaptıkları, yapamadıkları başka bir deyişle siyasi karar ve uygulamalarının imajında etkili olduğu görülmektedir. Geçmişte kalan yönetsel kapasite değerlendirilmesinin yapılması ile ilgili özellikler, diğer özelliklere göre oldukça sık gündeme gelmiştir, sorumsuzluğu, hükümete müdahale etmesi, değişik yönetim üslubu vb.

Seçilen dönemler arasında, Özal'ın basında gündeme gelme sıklığı ile ilgili bir karşılaştırma yapıldığında, gazetelerin Özal'dan ölümünden sonra daha çok söz ettikleri görülmüştür. Özal'dan en çok bu dönemde sözedilmesinde, Özal'ın siyasi hayatının değerlendirilmesinin yapılması olduğu söylenebilir.

Özal'ın ölümünden sonraki altı aylık dönemin sonlarına doğru Özal'dan en az söz ettikleri zamandır. Dönem sonunda yapılan atıflar daha

çok karşılaştırma yapmak amacıyla ve yine Özal'ın yönetsel yetenekleri, uyguladığı politikalar ile ilgilidir.

Her iki dönemin ayrı ayrı imajına bakıldığında ölümünden önceki dönemde olumsuz, ölümünden sonraki dönemde ise daha olumlu bir imajla karşılaşılmaktadır.

Özal'ın ölümünden önce olumsuz bir imaj sergilemesinin nedeni, olumsuz üslup ve başarı kazanamamış politikaların onu yıpratması, cumhurbaşkanlığı döneminde uzlaşmaz ve umursamaz bir tutum takınması olarak düşünülebilir. Ayrıca, Özal'ın yetkilerini aşması ve makamının tarafsızlığını ihlal edici davranışlarda bulunması basındaki imajını olumsuz yönde etkilemiştir.

"Özal imajı" ölümünden sonra, bir önceki dönemdekinin tersine olumluydu. Ölümünden sonra, daha önce yaptıkları için sürekli puan alırken, devlet yönetiminde kazandığı deneyimler ve başbakanlığı döneminde başarı kazandığı politikalarda daha çok gündeme geldi.

Özal'la ilgili olarak oluşan imajda gazeteler arasındaki eğilim farklılıklarına bakıldığında Özal'dan en çok söz eden gazetenin Milliyet gazetesi olduğu görüldü. Milliyet gazetesinin fikir gazetesine yakın özellikler gösterdiği gözönünde tutulduğunda fikir gazetelerinde oluşan imajın vurgusunun popüler gazetelere oranla daha fazla olduğu söylenebilir. Milliyet gazetesinde daha fazla yorum ve köşe yazısı bulunması, bu gazetede imajın daha pekişmiş ve daha geniş olmasında bir etken olarak görünmektedir.

Her iki gazete de birbirine çok yakın bir Özal imajı sergilemiştir. Hürriyet gazetesi Özal'a Milliyet gazetesine nazaran daha olumlu yaklaşmıştır. Bu durum, Özal'ın yakınındaki bazı gazetecilerin, bu gazetede çalışmasında etkili olduğunu göstermektedir. Örneğin; Mehmet Barlas, Ertuğrul Özkök vb. Ayrıca Hürriyet gazetesi Milliyet'ten daha popüler bir gazetedir.

Bu incelemede gazetelerin köşe yazılarında cluşan Turgut Özal ile ilgili imajın incelenmesine çalışılmıştır. Turgut Özal, son on yılda ülke politikasına damgasını vurarak yön veren bir lider olarak başarılı bir performans göstermiştir. Basında Turgut Özal imajı olumlu unsurlar kadar, hatta daha da fazla olumsuz unsurlar içermektedir. Ancak bu durum imajın niteliğinden çok, gündemde kalabilen bir imaj oluşturmuş olması açısından oldukça önemlidir.

KAYNAKLAR

Alemdar, Korkmaz ve Raşit Kaya, Kitle İletişiminde Temel Yaklaşımlar

1.Baskı, Savaş Yayınları, Ankara, 1983.

Cem, İsmail, Geçiş Dönemi Türkiye'si 1981-1984. Cem Yayınevi Kültür Dizisi.

Cemal, Hasan, Özal Hikayesi. 7.Basım. Ankara, Bilgi Yayınevi, 1989.

Çankaya, Erol, "Siyasal Reklamcılık" Cumhuriyet Gazetesi (24 Kasım - 28 Kasım 1991).

Çetinkaya, Yalçın, Reklamcılık, İstanbul, Ağaç Yayıncılık, 1992.

Duverger, Mourice, Sosyal Bilimlere Giriş, Çevr: Ünsal Oskay. 2.Basım, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1980.

----- Politikaya Giriş, Çevr: Semih Tiryakioğlu, İkinci Baskı, Varlık Yayınları, 1984.

İnceoğlu, Metin, GÜdüleme Yöntemleri, Ankara, A.Ü.BYYO Yayınları, 1985.

----- Tutum Algı İletişim. Ankara V Yayınları, 1993.

Şahin, Haluk. Yeni İletişim Ortamı Demokrasi ve Basın Özgürlüğü, İstanbul, Basın Konseyi Bilimsel Araştırması, 1991.

Hürriyet Gazetesi, (Ekim 1992 - Eylül 1993 Dönemi)

Milliyet Gazetesi, (Ekim 1992 - Eylül 1993 Dönemi)

KAYNAKLAR

Alemdar, Korkmaz ve Raşit Kaya, Kitle İletişiminde Temel Yaklaşımlar

1.Baskı, Savaş Yayınları, Ankara, 1983.

Cem, İsmail, Geçiş Dönemi Türkiye'si 1981-1984. Cem Yayınevi Kültür Dizisi.

Cemal, Hasan, Özal Hikayesi. 7.Basım. Ankara, Bilgi Yayınevi, 1989.

Çankaya, Erol, "Siyasal Reklamcılık" Cumhuriyet Gazetesi (24 Kasım - 28 Kasım 1991).

Çetinkaya, Yalçın, Reklamcılık, İstanbul, Ağaç Yayıncılık, 1992.

Duverger, Mourice, Sosyal Bilimlere Giriş, Çevr: Ünsal Oskay. 2.Basım, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1980.

----- Politikaya Giriş, Çevr: Semih Tiryakioğlu, İkinci Baskı, Varlık Yayınları, 1984.

İnceoğlu, Metin, GÜdüleme Yöntemleri, Ankara, A.Ü.BYYO Yayınları, 1985.

----- Tutum Algı İletişim. Ankara V Yayınları, 1993.

Şahin, Haluk. Yeni İletişim Ortamı Demokrasi ve Basın Özgürlüğü, İstanbul, Basın Konseyi Bilimsel Araştırması, 1991.

Hürriyet Gazetesi, (Ekim 1992 - Eylül 1993 Dönemi)

Milliyet Gazetesi, (Ekim 1992 - Eylül 1993 Dönemi)